

Regeringens proposition

1997/98:156

Kassettersättning

Prop.
1997/98:156

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 23 april 1998

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk skall införas bestämmelser om s.k. kassettersättning. Bestämmelserna syftar till att i viss mån kompensera upphovsmännen för den i och för sig tillåtna privatkopieringen av deras skyddade verk.

Det föreslås att upphovsmän till sådana verk som har sänts ut i radio eller television eller som har givits ut på anordningar genom vilka de kan återges skall ha rätt till kassettersättning. Motsvarande rätt skall gälla för utövande konstnärer, för framställare av ljudupptagningar, för framställare av upptagningar av rörliga bilder och för fotografer.

Ersättning skall betalas för anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Vissa sådana anordningar skall undantas från ersättningsrätten, bl.a. anordningar som skall användas för syn- eller hörselskadade.

Ersättningen skall betalas av näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller importerar anordningarna. Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut, dock högst sex kronor för varje anordning.

Rätten till ersättning skall kunna göras gällande endast av sådana organisationer som företräder ett flertal ersättningsberättigade rättighets-havare. Organisationen skall bestämma hur ersättningen skall fördelas mellan de ersättningsberättigade. Ersättningskyldiga näringsidkare skall anmäla sig hos organisationen och lämna redovisning till den.

Rätten till kassettersättning skall som utgångspunkt tillämpas på verk Prop. 1997/98:156 och prestationer med anknytning till EES-området.
Lagändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1999.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext.....	5
3	Ärendet och dess beredning.....	10
4	Upphovsrätten.....	12
5	Kassettersättning.....	13
5.1	Rätten till exemplarframställning	13
5.2	Ersättningsordningar i andra länder	15
5.3	Införande av kassettersättning	20
5.4	Rättens närmare utformning.....	22
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	40
7	Kostnader och resursbehov.....	41
8	Författningskommentar.....	42
Bilaga 1	Promemorians lagförslag	49
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian Kassettersättning m.m. (Ds 1996:61).....	56
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag.....	57
Bilaga 4	Lagrådets yttrande.....	62
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 april 1998	64
	Rättsdatablad.....	65

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1997/98:156

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att rubriken till 2 a kap. skall lyda "Rätt till särskild ersättning",

dels att 45, 46, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det närmast före 26 j § skall införas en ny rubrik som skall lyda "Ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk",

dels att det skall införas en ny paragraf, 26 k §, samt närmast före 26 k § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning

26 k §

När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna skall

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk,

2. föras ut ur landet eller

3. användas till framställning av exemplar av verk åt synskadade eller hörselskadade.

Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna, dock högst sex kronor för varje anordning. Endast organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen skall rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkaren skall anmäla sig hos en sådan organisation som avses i tredje stycket. Näringsidkaren skall på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen skall framgå antalet anordningar enligt andra stycket.

45 §¹

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk får inte utan hans samtycke

1. tas upp på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges, eller
2. sändas ut i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ett framförande som har tagits upp på en anordning som avses i första stycket 1 får inte utan konstnärens samtycke föras över från en sådan anordning till en annan eller göras tillgängligt för allmänheten förrän

¹ Senaste lydelse 1997:309.

femtio år har förflutit efter det år då framförandet skedde eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 3, 6–9, 11–13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 f, 27–29, 39 § första meningen samt 41 och 42 §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 3, 6–9, 11–13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 f, 26 k, 27–29, 39 § första meningen samt 41 och 42 §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §²

En grammofonskiva, en film eller en annan anordning på vilken ljud eller rörliga bilder har tagits upp får inte utan framställarens samtycke eftergöras eller göras tillgänglig för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes. Som eftergörande anses även att upptagningen förs över från en sådan anordning till en annan.

Bestämmelserna i 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b och 26 e §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 26 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

Bestämmelserna i 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e och 26 k §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 26 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Tredje stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

² Senaste lydelse 1995:1273.

60§³

Vad i denna lag är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,

2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,

4. här uppfört byggnadsverk,

5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j § tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,

2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,

4. här uppfört byggnadsverk,

5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

61 §⁴

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och på upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

³ Senaste lydelse 1995:1273.

⁴ Senaste lydelse 1997:790.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller
2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller
3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpning av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
 2. De nya bestämmelserna tillämpas även på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.

I propositionen föreslås att det i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) införs en rätt till ersättning för bl.a. upphovsmän när upptagningsanordningar sprids till allmänheten, s.k. kassettersättning. Syftet är att i viss mån kompensera upphovsmän m.fl. för den i och för sig tillåtna privatkopieringen.

Saken behandlades redan av Auktorrättskommittén i dess betänkande Upphovsmannarätt (SOU 1956:25). Kommittén lade inte fram något lagförslag men uttalade att om bruket av inspelningsapparater medförde ett mera betydande intrång för uphovsmännen eller innebar ett mera väsentligt utnyttjande av verken, skulle ett ersättningssystem kunna förordas. Kommittén gjorde dock bedömningen att behovet av reglering vid den tiden inte var så framträdande att kommittén behövde överväga införandet av sådan ersättning.

Frågan togs upp av Nordiska upphovsrättskommittén i dess betänkande NU 1973:21. De nordiska sakkunniga var eniga om att det behövdes åtgärder men lade inte fram något enigt förslag om kassettersättning.

Lagstiftning om kassettskatt infördes i början av 1980-talet (lag [1982:691] om skatt på vissa kassetband) men upphävdes ungefär tio år senare. I motiven till lagen anfördes att de negativa verkningarna av hemkopieringen borde kompenseras genom ekonomisk ersättning till rättighetshavarna och att en särskild skatt borde tas upp på ljudkassetband och videokassetband för att skapa ett ekonomiskt utrymme för en finansiering av åtgärderna.

Ett förslag om införande av kassettersättning lades fram av Upphovsrättsutredningen som fått i uppdrag att göra en översyn av 1960 års upphovsrättslagstiftning. Förslaget, som presenterades i utredningens andra delbetänkande (SOU 1983:65), hade den innebörden att uphovsmännen skulle ha rätt till ersättning när band eller annat inspelningsmaterial ägnat för framställning av exemplar av uphovsrättsligt skyddade verk antingen framställdes i Sverige eller importerades hit för spridning. Upphovsrättsutredningens förslag remissbehandlades, och det övervägande antalet remissinstanser tillstyrkte förslaget.

Saken togs upp i propositionen Ändringar i upphovsrättslagen (prop. 1992/93:214) samt berördes innan dess i bl.a. prop. 1985/86:79. I 1992/93 års proposition uttalades att regeringen ställde sig principiellt positiv till införandet av en kassettersättning eftersom rättighetshavarna svårligen kunde få skälig kompensation på annat sätt. I propositionen sades vidare att regeringen skulle uppmärksamt följa utvecklingen när det gällde dels vilka nationella lösningar som valdes i andra länder, dels hur lösningarna fungerade i praktiken. Om det visade sig att det var möjligt att åstadkomma en effektiv uppbörd inom ramen för en nationell ordning, kunde det enligt regeringen för svenskt vidkommande finnas skäl att införa en sådan ersättningsrätt även om det slutliga resultatet av det då pågående arbetet inom EG ännu inte var klart. När propositionen behandlades i riksdagen hälsade lagutskottet med tillfredsställelse regeringens tydliga markering av frågans angelägenhetsgrad och utskottet framhöll att det utgick från att regeringen så snart som möjligt med

beaktande av kraven på en effektiv uppbördsordning återkom till riksdagen med lagstiftningsförslag (bet. 1992/93:LU44). Kulturutskottet förutsatte att regeringen med hänsyn till de starka skäl som talade för införandet av ett ersättningssystem snarast återkom till riksdagen i frågan (bet. 1992/93:KrU12y).

Frågan har även behandlats av Konstnårsutredningen i dess betänkande Konstnårens villkor (SOU 1990:39), av Utredningen om översyn av filmstödet i dess slutbetänkande Filmproduktion och filmkulturell verksamhet i Sverige (SOU 1991:105) och av Kulturutredningen i dess slutbetänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84). Samtliga dessa utredningar har förordat att en kassettersättning införs.

Det mesta talar för att EG-kommissionen inte inom överskådlig tid kommer att lägga fram något förslag om harmonisering av de olika ersättningsordningar som finns i EU:s medlemsländer.

Som ett inledande steg i beredningen av ett lagförslag om kassettersättning tillsattes år 1995 i Regeringskansliet en särskild arbetsgrupp. I arbetsgruppen deltog tjänstemän från Justitiedepartementet, Finansdepartementet, Kulturdepartementet och Inrikesdepartementet. Arbetsgruppen anordnade i juni 1996 en hearing i ämnet.

Under hösten 1996 skrevs i Justitiedepartementet en promemoria som behandlade denna fråga tillsammans med ett par andra spörsmål (Kassettersättning m.m., Ds 1996:61). Promemorian remissbehandlades. Remissyttrandena finns tillgängliga i Regeringskansliet (hos Justitiedepartementet, dnr Ju96/3804).

De lagförslag som lades fram i promemorian finns i *bilaga 1*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. På grundval av promemorians förslag lägger regeringen i denna proposition fram förslag till lagbestämmelser om kassettersättning. Förslaget innebär att den nordiska rättslikheten inom upphovsrätten i allt väsentligt kan upprätthållas, inte bara i sakligt utan också i lagtekniskt hänseende.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 12 mars 1998 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 3*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Av yttrandet framgår att Lagrådet finner det riktigt och rimligt att rättighetshavarna i någon mån kompenseras för den i och för sig tillåtna privatkopieringen. Lagrådet har i sitt yttrande uttalat att det inte har något att erinra mot att kassettersättningen konstrueras som en civilrättslig fordran och inordnas i upphovsrättslagen. Vidare har Lagrådet pekat på att det är önskvärt att det kommer till stånd en samlad internationell lösning, grundad på ömsesidighet, när det gäller utländska rättighetshavares anspråk på ersättning.

Andra ärenden

Den digitala tekniken kan göra det nödvändigt att vidta ändringar i upphovsrättslagen bl.a. när det gäller inskränkningarna i upphovsrätten. Sålunda torde det finnas goda skäl att anpassa lagens inskränkning för

framställning av exemplar åt synskadade och andra funktionshindrade så att den inte bara avser exemplar i blindskrift utan också exemplar i viss digital form. Sådana ändringar har gjorts i andra nordiska länder. Det kan också visa sig motiverat att se över andra inskränkningar i upphovsrätten, bl.a. för att säkerställa fortsatta möjligheter för allmänheten att ha tillgång till verk i digital form för användning i bibliotek. Förslag till lagändringar i nu berörda avseenden övervägs i Regeringskansliet.

I detta sammanhang bör också nämnas att Europeiska gemenskapernas kommission har lagt fram ett förslag till direktiv om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informations-samhället. Vidare har kommissionen lagt fram ett förslag till direktiv om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt). Båda dessa förslag skall behandlas i rådsarbetsgrupper.

Vid remissbehandlingen av Justitiedepartementets promemoria Kassettersättning m.m. har några remissinstanser tagit upp frågor som inte berörs i promemorian, bl.a. om upphovsrättslagens avtalslicensbestämmelser och om införande av ensamrätt för producenter av teaterföreställningar. Dessa frågor måste beredas ytterligare och regeringen kan inte nu ta ställning till någon av dem.

4 Upphovsrätten

Upphovsrätten är av stor betydelse för vårt samhälle. Den är en grund för det litterära och konstnärliga skapandet i landet. Upphovsmännen och andra verksamma på området måste ha goda förutsättningar för en tillräcklig inkomst som kan göra det möjligt för dem att fortsätta med sitt skapande. Att lagen ger författare, kompositörer, konstnärer och andra ett fullgott skydd är till nytta för hela samhället.

Lagen ger upphovsmän och andra grupper på området tidsbegränsade ensamrätter. Bestämmelserna finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen).

Den som skapar ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket. Upphovsrätten innefattar uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det eller genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Upphovsmannen har också de ideella rättigheterna att bli angiven som sådan i samband med sitt verk och att hindra vissa typer av kränkande användning av verket. Upphovsrätten gäller intill utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled. I förfoganderätten gäller inskränkningar bl.a. för framställning av exemplar för enskilt bruk.

I upphovsrättslagen finns även bestämmelser om skydd för vissa prestationer som, även om de inte kan betecknas som litterära eller konstnärliga verk, ändå har ett visst samband med sådan verksamhet och påkallar skydd efter liknande principer som gäller för upphovsrätten. Sådana närstående rättigheter gäller för utövande konstnärer (artister, musiker, sångare m. fl.), för framställare av ljudupptagningar (t.ex. skivproducenter), för framställare av upptagningar av rörliga bilder (t.ex.

filmproducenter), för radio- och televisionsföretag (för deras utsändningar), för framställare av kataloger och för fotografer. Det skydd som ges åt prestationerna överensstämmer i allt väsentligt med det skydd som upphovsmännen har.

Rättigheterna enligt upphovsrättslagen tillämpas i första hand endast på svenska verk och prestationer. Det upphovsrättsliga skyddssystemet är dock internationellt och de flesta länder är bundna av internationella konventioner på området. Den viktigaste av konventionerna är Bernkonventionen från år 1886 för skydd av litterära och konstnärliga verk. Denna har i dag drygt 100 medlemsstater. Konventionen bygger på principen om nationell behandling, vilken innebär att stater som är bundna av konventionen är skyldiga att ge upphovsrättsligt skydd åt verk från alla andra konventionsländer på samma sätt som man skyddar sina egna verk. Ett liknande internationellt skyddssystem gäller på de närstående rättigheternas område, framför allt genom Romkonventionen från år 1961 om skydd för utövande konstnärer, fonogramframställare och radioföretag. Även Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPs) innehåller internationella åtaganden på det upphovsrättsliga området. Föreskrifter om upphovsrättslagens tillämpning med avseende på andra länder finns i internationella upphovsrättsförordningen (1994:193).

5 Kassettersättning

5.1 Rätten till exemplarframställning

Upphovsmannen har ensamrätt till exemplarframställning

Upphovsrätten innefattar uteslutande rätt att förfoga över det skapade verket genom att framställa exemplar av det, t.ex. att ge ut en filminspelning på video eller en musikinspelning på cd (2 § upphovsrättslagen). Upphovsrätten ger alltså upphovsmannen rätt att ensam bestämma om de villkor under vilka exemplar får framställas av verket på videon eller cd:n, t.ex. genom överföring av verket till en annan inspelning.

Kopiering för enskilt bruk är tillåten i vissa fall

Ett av de grundläggande inslagen i den svenska upphovsrätten är att rätten inte skall gripa in i privatlivet och att var och en som huvudregel skall få framställa exemplar av verk för enskilt bruk. Sålunda får var och en med stöd av en särskild inskränkning i upphovsrätten framställa exemplar av offentliggjorda verk för enskilt bruk (12 § upphovsrättslagen). Exemplaren får dock inte användas för något annat ändamål. Bestämmelsen ger inte heller rätt att för eget bruk låta en utomstående framställa bl.a. exemplar av musikaliska verk eller filmverk. Exempelvis får man inte med stöd av bestämmelsen låta ett biträde i en skivaffär kopiera en cd-skiva med musik till en kassett som man sedan skall lyssna

på hemma. Att framställningen skall ske för eget bruk förutsätter att den sker för framställarens eget behov eller åt hans närmaste familje- eller vänskrets. Den kan också ske i vissa andra situationer, t.ex. åt kolleger på arbetsplatsen (jfr SOU 1988:31 s. 60 f., prop. 1992/93:214 s. 51).

Möjligheten till exemplarframställning för enskilt bruk är tillåten enligt Bernkonventionen. Enligt artikel 9.1 i konventionen har upphovsmannen uteslutande rätt att låta mångfaldiga sitt verk ”på vad sätt eller i vilken form det vara må” men rätten får enligt artikel 9.2 inskränkas ”i vissa särskilda fall, förutsatt att sådant mångfaldigande icke gör intrång i det normala utnyttjandet av verket och ej heller oskäligt inkräktar på upphovsmannens legitima intressen”.

Närstående rättighetshavare har motsvarande rättigheter

En utövande konstnärns framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk får inte utan hans samtycke tas upp på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning genom vilken det kan återges (45 § upphovsrättslagen). Ett framförande som har tagits upp på en anordning genom vilken det kan återges får inte utan konstnärens samtycke föras över från en sådan anordning till en annan under femtio år. Sålunda har t.ex. de skådespelare och de musiker vars framföranden finns på en filminspelning rätt att bestämma vilka villkor som skall gälla för exemplarframställning.

En grammofonskiva, en film eller en annan anordning på vilken ljud eller rörliga bilder har tagits upp får inte utan framställarens samtycke eftergöras under femtio år (46 § upphovsrättslagen). Med uttrycket ”framställare” avses den som har anordnat upptagningen, t.ex. en skivproducent.

En ljudradio- eller televisionsutsändning får inte utan radio- eller TV-företagets samtycke tas upp på en anordning genom vilken den kan återges (48 § upphovsrättslagen). En utsändning som har tagits upp på en anordning genom vilken den kan återges får inte utan företagets samtycke föras över från en sådan anordning till en annan under femtio år.

Samma rätt till exemplarframställning gäller för fotografer som för upphovsmän (49 a § upphovsrättslagen).

Inskränkningen om rätt till kopiering för enskilt bruk i 12 § upphovsrättslagen gäller också i fråga om närstående rättighetshavares ensamrätter.

Den tekniska utvecklingen har i viss mån ändrat förutsättningarna

I enlighet med vad som tidigare har nämnts är utgångspunkten för den upphovsrättsliga lagstiftningen att alster av andligt skapande skall skyddas för att den sociala, kulturella och ekonomiska utvecklingen skall främjas. Ensamrätten tjänar som en stimulans för detta skapande och är inte sällan en grundläggande förutsättning för dyrbara investeringar som måste göras för produktionen av olika typer av verk, t.ex. filmer och TV-program. En viktig del av upphovsrätten är rätten att bestämma över framställning av exemplar av verket. Denna ensamrätt gör det möjligt för upphovsmannen

att ingripa mot olovlig kopiering av verket. Inskränkningen i 12 § upphovsrättslagen gör det dock möjligt att utan tillstånd från upphovsmannen och utan ersättning till denne t.ex. göra bandinspelningar av musik, filmer och videogram antingen från en annan inspelning eller från radio eller TV.

Den tekniska utvecklingen har i viss mån ändrat förutsättningarna för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk jämfört med hur det var när 12 § upphovsrättslagen infördes. Nutida kopieringsteknik gör det möjligt att snabbt och billigt framställa kopior av mycket hög kvalitet. Detta gäller för den teknik som nu finns allmänt tillgänglig men ännu mera för den kommande digitala tekniken. Med digital cd-inspelningsutrustning kan exakta kopior göras av cd-skivor. I dag finns det ljudinspelningsutrustning i nästan varje hushåll och även hushållens tillgång till videobandspelare har ökat starkt. Sedan början av 1990-talet har mellan 200 000 och 300 000 videoapparater sålts årligen. Den totala hushållstäckningen av videoapparater har uppskattats till över 60 procent. I Sverige har under de senaste åren sålts nästan 10 miljoner ljudband om året och drygt 10 miljoner videoband om året. Mer än 20 miljoner cd-skivor har sålts varje år.

Det är allmänt erkänt att den alltmera ökande privatkopieringen av musik och videogram påverkar rättighetshavarnas situation. Nu konkurrerar de privat framställda exemplaren i viss utsträckning med det av ensamrätten täckta kommersiella mångfaldigandet. Rättighetshavarna riskerar att förlora inkomster eftersom försäljningen av exemplar av vissa typer av verk och prestationer minskar.

Därför har man i många länder infört regler om rätt till ersättning i anledning av framställning av kopior för enskilt bruk, s.k. kassett-ersättning.

5.2 Ersättningsordningar i andra länder

Allmänt

I många europeiska länder finns sedan länge lagstiftning om kassettersättning. I dag finns sådan rätt till ersättning i de flesta länder inom EU, nämligen i Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Tyskland och Österrike. Liknande system finns i bl.a. Island, Schweiz och Ungern. I Australien finns sedan år 1989 en ersättningsordning för digitala ljud- och videoband (men inte för analoga sådana). Också i Japan finns sedan år 1992 en ersättningsordning för digitala (men inte analoga) ljud- och videoband samt för inspelningsapparatur för sådana inspelningar. I vissa länder finns offentlighetsrättsliga skatte- eller avgiftsordningar med samma syfte, bl.a. i Norge.

I samtliga europeiska länder med kassettersättning läggs ersättningen på både ljud- och videoband. I Belgien, Grekland, Island, Portugal, Rumänien, Spanien och Tyskland finns dessutom en ersättning på utrustning för inspelning av ljud eller bild. I samtliga länder ligger

betalningsskyldigheten på tillverkaren eller importören i en eller annan form.

När det gäller framställande av krav på ersättning gäller i samtliga länder att ersättningen får krävas in endast av en organisation som företräder ett flertal upphovsmän och att ersättningen alltså inte får krävas in av de enskilda rättighetshavarna.

I några länder finns ett etablerat samarbete mellan tullmyndigheterna och den organisation som får kräva in ersättningen. I Finland lämnar tullmyndigheterna underrättelser om importerat bandmaterial till organisationen och dessa myndigheter får inte lämna över bandmaterialet till importören innan denne kan visa att betalning har skett till organisationen eller säkerhet har ställts hos organisationen eller denna eljest har gett sitt tillstånd till att varan överlämnas till importören. På Island uppbär tullmyndigheterna ersättningen för importerat material och redovisar denna till organisationen. I Tyskland skall importören underrätta tullmyndigheterna om skedd import. Dessa myndigheter lämnar i sin tur uppgifter om importen till patentverket som sedan underrättar organisationen. I Österrike är tullmyndigheterna skyldiga att rapportera all import av ersättningspliktigt material till organisationen.

I vissa länder finns föreskriven en skyldighet för tillverkare och importörer att underrätta vederbörande organisation om tillverkning och import. En sådan skyldighet föreligger i Danmark, Finland, Nederländerna och Ungern.

I det följande beskrivs, på grundval av tillgängliga uppgifter, några av ersättningssystemen närmare.

Danmark

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1993.

Rätt till ersättning tillkommer den upphovsman vars verk har sänts ut i radio eller television eller har givits ut på fonogram, film, videogram eller liknande anordning. Den som yrkesmässigt framställer eller inför de aktuella upptagningsanordningarna är skyldig att betala ersättningen. Ersättningsskyldighet inträder inte vid icke yrkesmässig, dvs. privat införsel. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar en väsentlig andel av upphovsmännen och som kulturministern har godkänt. Den som är ersättningsskyldig, dvs. den som yrkesmässigt framställer eller inför anordningar, skall anmäla sig hos den organisation som på upphovsmännens vägnar kräver in ersättningen. Ersättningsunderlaget bestäms sedan efter redovisning. Den som är ersättningsskyldig skall varje månad (men annan period kan avtalas) redovisa antalet anordningar som under månaden sålts eller på annat sätt lämnats ut och anordningarnas speltid samt senast då betala ersättningen. Även anordningar som används i egen verksamhet skall räknas med i ersättningsunderlaget. Den ersättningsskyldige skall i underlaget redovisa men får avräkna anordningar som lämnats ut till en annan anmäld verksamhet, anordningar som förts ut ur landet, anordningar som skall användas för professionella ändamål (inbegripet undervisningsändamål) och anordningar som skall användas för framställning av upptagningar för

syn- eller hörselskadade. Om ersättning betalas trots att anordningarna egentligen hade kunnat räknas av i ersättningsunderlaget, har den ersättningskyldige i vissa fall rätt att kräva ersättningen åter av organisationen. Detta gäller i de fall där anordningarna yrkesmässigt förts ut ur landet, där anordningarna använts för professionella ändamål (inbegripet undervisningsändamål) och där anordningarna använts för framställning av upptagningar för syn- eller hörselskadade. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade, så långt som möjligt i överensstämmelse med den kopiering som faktiskt sker. En tredjedel av ersättningen skall dock inte fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är gemensamma för upphovsmännen.

Motsvarande rätt till ersättning finns för utövande konstnärer, för framställare av ljudupptagningar och för framställare av fotografiska bilder.

Finland

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1984.

Rätt till ersättning tillkommer upphovsmän. Rätten kan göras gällande gentemot den som framställer eller importerar ljud- eller videoband eller liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Om någon av dessa inte har betalat ersättningen, kan rätten göras gällande gentemot återförsäljaren. Återförsäljaren får sedan kräva ersättningen av framställaren eller importören. Ersättningen fastställs årligen genom förhandlingar mellan undervisningsministeriet och organisationer som företräder upphovsmän och organisationer som företräder ersättningskyldiga. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar ett flertal av upphovsmännen och som undervisningsministern har godkänt. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade. Upp till sextio procent av ersättningen skall dock inte fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är gemensamma för upphovsmännen i enlighet med vad ministeriet bestämmer. Ersättningen skall återbetalas bl.a. vid export av anordningar, vid sådan användning av anordningarna som inte omfattas av möjligheten till framställning av exemplar för enskilt bruk och vid användning av syn- eller hörselskadade. Lagstiftningen innehåller detaljerade regler om tullkontroll, anmälningsskyldighet, förfallodagar, redovisningsskyldighet, straffansvar m.m.

Motsvarande rätt till ersättning finns för utövande konstnärer och för framställare av ljudupptagningar.

Island

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1984.

Rätt till ersättning tillkommer den upphovsman vars verk har sänts ut i radio eller television eller har givits ut på fonogram, film, videogram eller liknande anordning. Rätten kan göras gällande gentemot den som förvärvsmässigt framställer eller importerar ljud- eller videoband eller

liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar ett flertal av upphovsmännen och som kulturministeriet övervakar. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade. Viss del av ersättningen skall dock inte fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är gemensamma för upphovsmännen i enlighet med vad som anges i organisationens stadgar. Det finns inte några bestämmelser om återbetalning av ersättningen; frågan löses genom avtal mellan kulturministeriet och organisationen. Lagstiftningen innehåller detaljerade regler om tullkontroll, anmälningsskyldighet, redovisningsskyldighet, straffansvar m.m.

Motsvarande rätt till ersättning finns för utövande konstnärer och för framställare av ljudupptagningar och bildupptagningar.

En rätt till ersättning är också knuten till försäljning av inspelningsutrustning.

Frankrike

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1985.

Rätt till ersättning tillkommer den upphovsman vars verk har tagits upp på ljudanordningar. Rätten kan göras gällande gentemot den som förvärvsmässigt framställer eller importerar ljud- eller videoband eller liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Ersättningsskyldigheten inträder när den ersättningsskyldige släpper ut anordningarna på marknaden. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar en väsentlig andel av upphovsmännen. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade i överensstämmelse med den kopiering som faktiskt sker. En fjärdedel av ersättningen skall dock inte fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är gemensamma för upphovsmännen. Ersättningen skall återbetalas bl.a. vid förvärvsmässig export av anordningar, vid professionell användning och vid användning av syn- eller hörselskadade. Lagstiftningen innehåller regler om straffansvar.

Motsvarande rätt till ersättning finns för utövande konstnärer och för framställare av ljudupptagningar.

Italien

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1992.

Rätt till ersättning tillkommer upphovsmännen. Rätten kan göras gällande gentemot den som förvärvsmässigt framställer eller importerar ljud- eller videoband eller liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Ersättningsskyldigheten inträder när den ersättningsskyldige säljer anordningarna till grossister. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar en väsentlig andel av upphovsmännen och som kontrolleras av regeringen. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade. En tjugondel av ersättningen skall dock inte fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är

gemensamma för upphovsmännen. Ersättning skall inte betalas för professionell användning av anordningarna.

Motsvarande rätt till ersättning finns för utövande konstnärer, för framställare av ljudupptagningar och för framställare av bildupptagningar.

Nederländerna

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1991.

Rätt till ersättning tillkommer upphovsmännen. Rätten kan göras gällande gentemot den som förvärvsmässigt framställer eller importerar ljud- eller videoband eller liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Ersättningen bestäms av en särskild kommission med företrädare för berörda parter. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar en väsentlig andel av upphovsmännen och som justitieministeriet har godkänt. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade. Det finns inte några bestämmelser om återbetalning av ersättningen. Organisationer av rättighetshavare och organisationer av användare har avtalat att ersättning inte skall betalas i vissa fall.

Motsvarande rätt till ersättning finns för närstående rättighetshavare.

Tyskland

Lagstiftning om kassettersättning genomfördes år 1961.

Rätt till ersättning tillkommer den upphovsman vars verk är av sådant slag att det är troligt att exemplar av verket kommer att framställas genom inspelning från radio eller television eller överföring från ljud- eller bildanordningar till andra sådana anordningar. Rätten till ersättning gäller både inspelningsutrustning och tomband. Rätten kan göras gällande gentemot den som förvärvsmässigt framställer eller importerar inspelningsutrustning och ljud- eller videoband eller liknande anordningar på vilka ljud eller bilder kan tas upp. Krav kan också under vissa förutsättningar framställas mot återförsäljarna. Ersättningen bestäms efter överläggningar mellan regeringen och berörda parter. Rätten kan göras gällande endast av en organisation som representerar en väsentlig andel av upphovsmännen och som det tyska patentverket har godkänt. Organisationen skall utbetala ersättningen till de berättigade. Lagstiftningen reglerar inte fördelningen av ersättningen. Det är inte heller föreskrivet att ett visst belopp av ersättningen inte skall fördelas mellan rättighetshavarna utan användas för att stödja ändamål som är gemensamma för upphovsmännen. Ersättningen skall inte utgå om det med hänsyn till omständigheterna är troligt att utrustningen eller anordningarna inte skall användas för exemplarframställning för enskilt bruk. Ytterligare undantag gäller till följd av avtal mellan organisationer av rättighetshavare och organisationer av användare. Lagstiftningen innehåller detaljerade regler om anmälningsskyldighet och redovisningsskyldighet.

5.3 Införande av kassettersättning

Regeringens förslag: Det skall införas bestämmelser om kassettersättning i upphovsrättslagen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Det helt övervägande antalet remissinstanser har tillstyrkt promemorians förslag eller lämnat det utan någon invändning. Några remissinstanser, bl.a. Konsumentverket, Svenska Kommunförbundet och Svenska Magnetbandinstitutet, har avstyrkt förslaget eller ställt sig tveksamma till det, och ett par remissinstanser har förordat att man i vart fall avvaktar och ser om EG-kommissionen kommer med något förslag till direktiv om kassettersättning.

Skälen för regeringens förslag: Den inskränkning i upphovsrätten som enligt 12 § upphovsrättslagen gäller för framställning av exemplar för enskilt bruk är väl förenlig med Bernkonventionen och våra andra internationella åtaganden på området. Att var och en som huvudregel skall få framställa enstaka exemplar av verk för enskilt bruk är ett av de grundläggande inslagen i den svenska upphovsrätten. De skäl som anfördes vid införandet av bestämmelsen har stor bärkraft än i dag. Denna inskränkning för enskilt bruk bör enligt regeringen göras mera restriktiv endast om det verkligen finns tungt vägande skäl för det. Det förhållandet att vissa upphovsmän och andra rättighetshavare förlorar inkomster eftersom försäljningen av t.ex. cd-skivor och videofilmer minskar utgör i sig inte anledning att skärpa förutsättningarna för tillämpningen av 12 §. Allmänheten måste ha rimliga möjligheter att utnyttja den digitala tekniken också för kopiering för enskilt bruk.

Det är visserligen riktigt, så som Konsumentverket och Svenska Kommunförbundet har framhållit i sina remissyttranden, att marknadspriset på t.ex. cd-skivor allmänt sett kan påverkas av möjligheten till privatkopiering, varför upphovsmannen skulle kunna sägas få en viss ersättning för kopieringen genom det pris som konsumenterna betalar. Samtidigt är det, så som många andra remissinstanser har framhållit, uppenbart att ett omfattande utnyttjande sker utan att rättighetshavarna får någon ekonomisk kompensation för det.

Från riksdagen har tydligt markerats att frågan om införande av en kassettersättning är angelägen och att man där utgår från att regeringen så snart som möjligt med beaktande av kraven på en effektiv uppbördsordning återkommer till riksdagen med lagstiftningsförslag (bet. 1992/93:LU44).

Regeringen, som kan ställa sig bakom bedömningen att frågan är angelägen, anser att det går att utforma ett ersättningssystem så att man uppfyller kraven på en effektiv uppbördsordning. Det bör tilläggas att det mesta talar för att EG-kommissionen inte inom överskådlig tid kommer att lägga fram något förslag om harmonisering av de olika ersättnings-

ordningar som finns i EU:s medlemsstater. Regeringen föreslår alltså att det införs bestämmelser om kassettersättning.

Följande utgångspunkter måste därvid gälla.

Helt avgörande är att man upprätthåller en balans mellan de olika intressen som gör sig gällande. Vid bestämmandet av rättens närmare utformning måste rättighetshavarnas individuella intressen vägas mot de samhällsintressen som kan vara av betydelse, varvid särskild hänsyn måste tas till konsumenterna. Under inga förhållanden får ersättningsystemet ges en utformning som kunde innebära en orimlig belastning på konsumenterna.

Det måste vidare beaktas att den grundläggande tanken med en upphovsrättsligt förankrad rätt till ersättning för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk är att i viss mån kompensera upphovsmannen för detta tillåtna förfogande över hans verk. I en del länder har ersättningen fått en utformning som i vissa avseenden har drag av en offentligrättslig avgiftsordning. Man bör undvika sådana lösningar och i stället välja en rent upphovsrättslig, dvs. civilrättslig, utformning. En utgångspunkt för utformningen av rätten måste således vara att det är fråga om en reglering som rör enskildas inbördes rättsförhållanden. Det innebär i detta fall bl.a. att lagen bör ge de grundläggande reglerna om ersättningsrätt men att systemet så långt som möjligt skall utformas så att de enskilda genom avtal själva kan bestämma den närmare innebörden av sina inbördes rättigheter och skyldigheter. Likaså skall utgångsläget, precis som vid annan civilrättslig reglering, vara att det är parternas sak att i vanlig ordning själva bevaka sina rättigheter enligt lag och träffade avtal. Av den civilrättsliga utformningen följer också att vissa frågor kan lösas med tillämpning av allmänna obligationsrättsliga grundsatser. Lagen skall inte ställa upp fler föreskrifter än som verkligen bedöms vara nödvändigt.

Likaså måste den närmare utformningen av ersättningsrätten vara klar och enkel och passa in i det upphovsrättsliga systemet och rättsordningen i övrigt. Det är nödvändigt att man undviker en byråkratisk ordning. Erfarenheten från vissa andra länder visar att den risken finns, men den visar också att det går att skapa en rimlig ordning. Samtidigt måste det finnas ett smidigt och effektivt system för att göra gällande krav på ersättning. Systemet skall utformas så att seriösa, ersättningsbetalande aktörer inte drabbas av en konkurrensnackdel i förhållande till dem som är beredda att kringgå reglerna. I kravet på en obyråkratisk ordning ligger också att systemet skall vara kostnadseffektivt ur samhällelig synvinkel och att således systemets kostnader i stort skall stå i en rimlig proportion till förväntade intäkter.

Upphovsrätten är ett rättsområde där det traditionellt har funnits likartad lagstiftning i de nordiska länderna. Det är värdefullt att vi behåller denna rättslikhet. En likartad lagstiftning har praktisk betydelse för det kulturella utbytet i Norden och handeln mellan de nordiska länderna. Att vi har liknande regler i Norden kan också avgöra om vi får gehör för särskilda nordiska lösningar t.ex. vid utformningen av ett eventuellt framtida harmoniserat ersättningsystem inom EU. Ytterligare en grundläggande förutsättning vid den närmare utformningen av ersättningen måste således vara att man kan uppnå så stor nordisk rättslikhet som möjligt på området.

Regeringens förslag: Ersättning skall betalas för anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Vissa sådana anordningar skall undantas från ersättningsrätten, bl.a. anordningar som skall användas för syn- eller hörselskadade. Ersättningen skall betalas av näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller importerar anordningarna. Rätten till ersättning skall tillkomma upphovsmän till skyddade verk som sänds ut i ljudradio eller television eller som har tagits upp på anordningar genom vilka de kan återges. Även utövande konstnärer, framställare av ljudupptagningar, framställare av upptagningar av rörliga bilder och fotografer skall ha rätt till ersättning. Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut, dock högst sex kronor för varje anordning. Rätten till ersättning skall kunna göras gällande endast av sådana organisationer som företräder ett flertal ersättningsberättigade rättighetshavare. Organisationen skall bestämma hur ersättningen skall fördelas mellan de ersättningsberättigade. Ersättningskyldiga näringsidkare skall anmäla sig hos en organisation och lämna redovisning till denna. Rätten till kassettersättning skall tillämpas på verk och prestationer med anknytning till EES-området.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: När det gäller den närmare utformningen av ersättningsrätten har samtliga remissinstanser tillstyrkt eller lämnat utan någon invändning förslaget att ersättning skall utgå för anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Några remissinstanser, bl.a. Stockholms universitet och Handelshögskolan i Stockholm, har dock föreslagit en bredare utformning av föremålet för ersättningsrätten, och några remissinstanser som företräder rättighetshavare har föreslagit att även ren inspelningsapparat skall omfattas. Förslaget att vissa anordningar för syn- och hörselskadade skall undantas från ersättningsrätten har i stort sett gillats av remissinstanserna. Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat utan någon invändning förslaget att ersättningen skall betalas av i vart fall näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller importerar anordningarna. En rad remissinstanser, inte bara organisationer som företräder rättighetshavare utan också bl.a. Svenska Magnetbandinstitutet och Grossistförbundet Svensk Handel, har ansett att även detaljister bör vara ersättningskyldiga. Andra remissinstanser, bl.a. Sveriges Köpmannaförbund, har instämt i promemorians bedömning att ersättningskyldigheten inte bör sträckas ut till att gälla även detaljister. Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat utan någon invändning förslaget att rätt till ersättning skall tillkomma upphovsmän till skyddade verk som sänds ut i ljudradio eller television eller som har tagits upp på anordningar genom vilka de kan återges. Några remissinstanser, bl.a. Stockholms universitet och

Handelshögskolan i Stockholm, har dock föreslagit att alla upphovsmän vars verk har gjorts tillgängliga för allmänheten skall ha rätt till ersättning. Förslaget att ersättningsrätt även skall tillkomma utövande konstnärer, framställare av ljudupptagningar, framställare av upptagningar av rörliga bilder och fotografier har genomgående godtagits. Det finns dock remissinstanser, särskilt massmedieföretag, som har ansett att radio- och televisionsföretag bör ha rätt till ersättning redan på grund av att företagen verkställer utsändningar, och Sveriges Advokatsamfund har förordat att varje företag i vars verksamhet verk framställs skall ha egen rätt till del i ersättningen. Förslaget om ersättningens storlek har kraftigt kritiserats av de remissinstanser som företräder rättighetshavare för att vara en alltför låg ersättning. Förslaget att rätten skall kunna göras gällande endast av en organisation liksom förslaget att organisationen skall bestämma om fördelningen av ersättningen har tillstyrkts eller lämnats utan någon invändning av remissinstanserna, dock har bl.a. Sveriges Advokatsamfund uttryckt viss tvekan med hänsyn till risk för missbruk. Remissinstanserna har över lag tillstyrkt förslaget att ersättningsskyldiga näringsidkare skall anmäla sig hos organisationen och lämna redovisning till denna, men en del remissinstanser har efterlyst straffrättsliga sanktioner vid överträdelse. Förslaget om internationell tillämplighet av rätten till kassettersättning har godtagits av remissinstanserna.

Skälen för regeringens förslag: I det förra avsnittet har regeringen föreslagit att det skall införas bestämmelser om kassettersättning, varvid ersättningsordningen skall ges en civilrättslig utformning.

Som regeringen har påpekat är det en allmän utgångspunkt, och en viktig sådan, att man försöker uppnå så stor nordisk rättslighet som möjligt på området. Många remissinstanser har också särskilt framhållit betydelsen av detta. I Danmark, där systemet nu har fungerat i några år, uppgick ersättningens sammanlagda belopp år 1995 till drygt 63 miljoner kronor, varav ungefär 40 miljoner kronor utbetalades till rättighetshavarna, 20 miljoner kronor användes för gemensamma ändamål och tre miljoner kronor avsåg den förvaltande organisationens omkostnader. Svenska Magnetbandinstitutet har påstått att det danska systemet fungerar dåligt eftersom det sker en omfattande privat gränshandel som undgår ersättning. Regeringen kan inte dela den uppfattningen. Enligt vad som upplysts vid nordiska överläggningar är de praktiska erfarenheterna goda av den ersättningsordning som finns i Danmark. Inte heller finns det stöd för att försäljningen av ljud- och videoband har minskat i Danmark till följd av införandet av reglerna om kassettersättning där.

Enligt regeringens mening är det lämpligt att man vid kassettersättningens närmare utformning bygger på erfarenheterna av de system som gäller i de andra nordiska länderna med beaktande av kravet på en civilrättslig ordning och de övriga utgångspunkter för den närmare utformningen av ersättningsrätten som måste gälla.

Vilka verk bör omfattas av rätt till ersättning?

Rätten till ersättning bör omfatta verk som sänds ut i ljudradio eller television och som alltså av detta skäl kan tänkas bli upptagna och verk

som har givits ut på anordningar genom vilka de kan återges, t.ex. cd, film, videogram eller liknande anordningar. I kravet på att verket skall ha givits ut på anordningar genom vilka verket kan återges ligger att anordningarna med upphovsmannens samtycke skall ha förts i handeln eller på något annat sätt spritts till allmänheten (jfr 8 § andra stycket upphovsrättslagen).

Stockholms universitet och Handelshögskolan i Stockholm har föreslagit att samtliga verk som gjorts tillgängliga för allmänheten skall omfattas av ersättningsrätt. En sådan ordning, som skulle ge rätt till ersättning t.ex. till en konstnär redan på grund av att hans tavla visas offentligt och till en författare redan på grund av att hans bok säljs i handeln, går enligt regeringens mening alltför långt. Konstnären och författaren bör ha rätt till ersättning men bara om verket har sänts ut i ljudradio eller television eller givits ut på en anordning genom vilken det kan återges, t.ex. om konstnärens tavla har förekommit i ett speciellt televisionsprogram om tavlan eller om författarens bok har lästs in på en ljudkassett som säljs i handeln. Det är ju först när så har skett som förekomsten av anordningar för ljud- eller bildupptagning får ekonomisk betydelse för konstnären och författaren. I sammanhanget bör framhållas att även t.ex. en datadiskett för digital upptagning är en anordning genom vilken ett verk kan återges.

Om upphovsrättens giltighetstid har gått ut före den tidpunkt då ersättningsrätt skulle ha uppkommit, bör det naturligtvis inte finnas någon rätt till ersättning.

Vilka andra grupper av rättighetshavare bör ha rätt till ersättning?

Regeringens principiella ståndpunkt är att de olika grupperna av rättighetshavare på det upphovsrättsliga området så långt som möjligt skall behandlas lika och att inte någon grupp av närstående rättighetshavare har intressen som är mindre skyddsvärda. Därför föreslås att rätt till ersättning även skall gälla för utövande konstnärer, för framställare av ljudupptagningar, för framställare av upptagningar av rörliga bilder och för fotografer.

Några remissinstanser, främst massmedieföretag, har föreslagit att ljudradio- och televisionsföretag skall ha rätt till ersättning redan på grund av att företagen verkställer utsändningar. Dessa företags utsändningar är skyddade mot kopiering, ett skydd som dock gäller för utsändningen som sådan och inte för det program som är föremål för sändningen (se om sändningsrätten i 48 § upphovsrättslagen). Emellertid gör sig inte de skäl som motiverar ersättningsrätt här gällande med alls samma styrka. Genomgående inom EU synes man inte heller ha givit någon särskild rätt till kassettersättning för företagens utsändningar.

Som regeringen ser det är det bäst om ersättningen koncentreras till upphovsmän, utövande konstnärer, framställare av ljudupptagningar, framställare av upptagningar av rörliga bilder och fotografer. Ljudradio och televisionsföretag bör således inte ha någon rätt till ersättning på grund av sin utsändningsrätt enligt 48 §. En annan sak är att ljudradio- och televisionsföretag precis som alla andra företag, t.ex. förlag, i enlighet

med vad som ovan föreslagits har rätt till ersättning, om företaget självt framställer upptagningar av ljud eller rörliga bilder. Dessutom kan företagen förvärva rätt till ersättning genom avtal med upphovsmän och andra ersättningsberättigade, t.ex. genom avtal med producenten till ett televisionprogram, med de utövande konstnärer som medverkar i programmet eller med de upphovsmän som har skapat de verk som ligger till grund för programmet.

Hur bör rätten kunna göras gällande?

Rätten till ersättning tillkommer upphovsmannen själv eller dennes rättsinnehavare, men det är inte realistiskt att överlåta till den enskilde rättighetshavaren att kräva in ersättningen. I andra länder har man genomgående valt att låta en organisation bevaka och förvalta rätten. Kollektiv förvaltning av rättigheter är inte ovanlig inom upphovsrätten. Upphovsmännens och de närstående rättighetshavarnas organisationer har i dag stor erfarenhet av hur man effektivt administrerar ersättningssystem som rör ett mycket stort antal användare. Genom att upplåta åt en organisation att bevaka, kräva in och betala ut ersättningen får man en samordning som besparar de ersättningsskyldiga ett stort antal ersättningskrav.

Regeringen föreslår att rätten till ersättning skall kunna göras gällande endast av en organisation som företräder ett flertal av rättighetshavarna. Sålunda säkerställs att samtliga ersättningsberättigades krav görs gällande samtidigt. En sådan reglering utesluter inte att det kan finnas mer än en organisation som uppfyller kravet på representativitet, och lagen kommer således inte att innebära att förvaltningen monopoliseras.

Till vilket material bör ersättning knytas?

Införandet av ersättningsordningen är motiverat av att den enskilde upphovsmannen skall få ersättning för den framställning av exemplar av hans verk för enskilt bruk som är tillåten enligt 12 § upphovsrättslagen. Egentligen borde ersättningen därför principiellt sett betalas av den som med stöd av 12 § faktiskt förfogar över verket genom att framställa något exemplar av det för sitt enskilda bruk, t.ex. den som spelar in en film från televisionen på video eller den som kopierar en cd-skiva till en ljudkassett. Det säger sig självt att det är praktiskt omöjligt att ordna systemet så. Det torde inte heller finnas något land där man försökt sig på en dylik, mera rent upphovsrättslig, utformning. Ersättningsrätten bör stå helt fri från förfogandet över verket och i stället utformas som en vanlig fordringsrätt på grund av lag, knuten till de föremål som kan användas vid framställning av exemplaren.

Ersättningsrätten kan knytas antingen till inspelningsapparat eller till bandmaterial och annan upptagningsanordning eller till bådadera.

Några remissinstanser har föreslagit att ersättningsrätten skall gälla både för inspelningsapparat och för upptagningsanordningar. Att lägga ersättningen på inspelningsapparaturen har enligt regeringens uppfattning emellertid givna nackdelar, och man har valt den lösningen endast i ett

fåtal länder. Det är svårt att beräkna en rimlig nivå på en sådan ersättning. En ersättning som sätts i relation till priset är knappast tillfredsställande eftersom priset kan bero på omständigheter som är helt ovidkommande i sammanhanget, t.ex. lyxutförande. Ofta är utrustningen sammanbyggd med en ljudmottagare och den delen av apparaten bör inte påverka ersättningens storlek. Det är av sådana skäl som man i nästan alla länder har valt att i stället knyta ersättningsrätten till band och andra upptagningsanordningar. Denna utformning har också den principiella fördelen att ersättningen kan stå i god relation till det faktiska utnyttjandet av verken. Man kan dessutom komma fram till en ersättningsnivå som inte känns betungande för den som skall betala, samtidigt som den ändå utgör en tillräcklig kompensation till rättighetshavarna. Att utforma ersättningsrätten på detta sätt är också den lösning man har valt i bl.a. Danmark och Finland.

Det bör inte spela någon roll vilken upptagningsteknik det rör sig om, utan det är viktigt att såväl analoga som digitala upptagningsanordningar omfattas. Reglerna bör utformas så att de inte utesluter andra framtida upptagningstekniker. Föremålet för ersättningsrätten bör generellt vara anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp. Används denna upphovsrättsligt vedertagna terminologi (jfr t.ex. 46 § första stycket upphovsrättslagen), så klargörs att ersättningsrätten träffar t.ex. digitala anordningar och även apparater som i sig själva innehåller anordningar för upptagning. Stockholms universitet och Handelshögskolan i Stockholm har förordat att ersättningsrätten skall sträcka sig ännu längre och gälla inte bara för anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp utan gälla alla sorters anordningar på vilka verk över huvud taget kan tas upp. En sådan ersättningsrätt skulle emellertid träffa även t.ex. offsetplåtar och filmer för stillbildskamera, och det är enligt regeringen inte motiverat att ha en så vidsträckt utformning av ersättningsrätten.

Eftersom ersättningen skall utgöra en viss kompensation för den enligt 12 § upphovsrättslagen i och för sig tillåtna framställningen av exemplar för enskilt bruk, bör rätten till ersättning inte vara knuten till andra upptagningsanordningar än just sådana som är särskilt ägnade för dylik framställning. Rätten bör således inte gälla för anordningar som på grund av sitt utförande, t.ex. diktafonband med kort speltid, är oägnade för framställning av exemplar för enskilt bruk eller för anordningar som i praktiken mycket sällan används för framställning av exemplar av verk, t.ex. disketter för hemdatorer och videofilm för hemvideokameror. Inte heller bör systemet omfatta anordningar som skall användas endast i professionella sammanhang, t.ex. anordningar som används av radioföretag eller televisionsföretag eller av framställare av ljudupptagningar eller som skall användas av det allmänna, t.ex. av skolor vid undervisning.

Eftersom motsvarande ersättning i ett stort antal andra länder utgår vid införsel till det landet, bör ersättning inte betalas för anordningar som skall föras ut ur Sverige. Likaså anser regeringen att det är rimligt att undanta alla anordningar som skall användas av syn- eller hörselskadade. Synskadade använder kassetter som informationsbärare på samma sätt som andra använder papper, och utgångspunkten måste vara att dessa grupper av funktionshindrade inte på grund av lagen skall drabbas av

några ytterligare kostnader. I sammanhanget vill regeringen framhålla att det, som nämnts i avsnitt 2, finns goda skäl att anpassa lagens inskränkning för framställning av exemplar åt funktionshindrade till den digitala tekniken. En sådan översyn pågår i Regeringskansliet.

Upphovsrättsutredningens förslag byggde på en generell rätt till ersättning för samtliga upptagningsanordningar med ett speciellt system för återbetalning i de fall där anordningarna sedan kom till annan användning än för framställning av exemplar för enskilt bruk. En sådan rätt för alla till återbetalning skulle innebära en byråkratisk hantering som knappast stod i proportion till det återbetalade beloppets storlek och har inte heller förordats av remissinstanserna. Det är lämpligare att det i lagen klart och tydligt anges i vilka fall rätt till ersättning överhuvudtaget inte föreligger. Det är den väg man valt att gå i bl.a. Danmark. I de danska bestämmelserna har dessutom särskilt angivits att uppburen ersättning för vissa anordningar skall återbetalas, om ersättningen erlagts trots att ersättningsrätten i själva verket inte omfattade anordningarna och om krav på återbetalning framställts inom en kortare tid, men det är oklart i vilken utsträckning bestämmelserna har tillämpats i praktiken. Enligt svensk rätt följer det redan av allmänna obligationsrättsliga grundsatser att felaktigt erlagd ersättning i regel skall återbetalas och att passivitet kan medföra att rätten att göra gällande återbetalning går förlorad. Regeringen finner inte anledning att föreslå några speciella bestämmelser om återbetalningsskyldighet.

Vem bör vara ersättningsskyldig?

Man kan se kassettersättningen som en rätt för upphovsmannen till en del i den vinst som andra kan göra på grund av möjligheten till privatkopiering av hans verk. Betalningen kan rättsligt sett anses vara en form av ersättning även om den inte utgör ett mera direkt vederlag för en specificerad motprestation eller annat (på ett näraliggande område, se 26 j § upphovsrättslagen). Som framgår av redogörelsen för ersättningsordningar i andra länder ligger ersättningsskyldigheten genomgående på den som tillverkar eller importerar anordningarna. I ett par länder, bl.a. Finland, har man dock system där återförsäljaren är ersättningsskyldig i de fall där tillverkaren eller importören inte har betalat ersättningen.

I Sverige finns i dag inte någon yrkesmässig tillverkare av ljudband eller videoband, dvs. all försäljning sker efter införsel till landet. Det finns ett begränsat antal näringsidkare som yrkesmässigt inför upptagningsanordningar, men det är svårt att säga exakt hur många det rör sig om. Det finns några grossister och ett mycket stort antal detaljister på området. Många detaljister, t.ex. pressbyråkiosker, säljer endast ett obetydligt antal anordningar, kanske bara ett par ljudkassetter i månaden.

Från allmän samhällssynpunkt är det utan tvekan lämpligast om en ersättningsskyldighet av det aktuella slaget samlas på ett mindre antal ansvariga än om den sprids ut på ett stort antal ansvariga, och enligt regeringens mening måste det finnas mycket goda skäl för att man här skall gå ifrån den principen.

Vid remissbehandlingen av promemorian har främst organisationer som företräder upphovsmän och andra rättighetshavare men också t.ex. Svenska Magnetbandinstitutet förordat ett system där tillverkare och importörer är primärt ersättningsskyldiga men där grossister och framför allt detaljister åläggs en subsidiär ersättningsskyldighet. Då skulle en detaljist vara ersättningsskyldig, om han inte kunde styrka att ersättning erlagts i ett tidigare led, men ha rätt att kräva erlagd ersättning åter av tillverkaren eller importören. Dessa remissinstanser har ansett att en sådan konstruktion skulle vara mest effektiv. Den skulle göra det möjligt för en förvaltande organisation att välja att framställa sina krav på ersättning hos tillverkare, importörer, grossister eller hos alla detaljister. Detta skulle möjliggöra en heltäckande övervakning av alla dem som bjuder ut oinspelade anordningar till försäljning.

Emellertid måste man, som det har erinrats om vid remissbehandlingen, se på kravet på effektivitet inte bara ur rättighetshavarnas och importörernas synvinkel utan ur ett allmänt samhällsligt perspektiv. Då kan man lätt se nackdelar med att gå ifrån principen att en ersättningsskyldighet av det aktuella slaget bör samlas på ett mindre antal ansvariga. En ersättningsskyldighet med därtill knuten redovisningsskyldighet för varje liten återförsäljare av t.ex. kassetband, för vilken ersättningsskyldigheten kanske bara uppgår till ett tiotal kronor i månaden, står inte i samklang med kravet på en kostnadseffektiv och i övrigt obyråkratisk ordning. Det ter sig inte rimligt att lagen ålägger detaljister en skyldighet att bevisa att ersättning redan erlagts, särskilt med hänsyn till de uppenbara svårigheterna för en detaljist att utreda om ersättning verkligen betalats för en viss anordning. Också intresset av att konsumenterna inte till slut får stå för en omotiverad del av ersättningen talar för att ersättningsskyldigheten endast bör åvila tillverkare och importörer. För övrigt visar erfarenheten från andra länder inte att man måste göra även detaljister ansvariga för att få ett system som är effektivt för rättighetshavarna. Att krav kan riktas mot ett stort antal ersättningsskyldiga innebär inte i sig att ersättningssystemet blir mera effektivt för rättighetshavarna än om krav kan framställas mot ett mindre antal ersättningsskyldiga. Många goda skäl talar för att den allmänna principen inte bör överges och att alltså ersättningsskyldigheten bör begränsas till ett givet och mindre antal tillverkare och importörer och inte sträckas ut till ett obegränsat och mycket större antal grossister och detaljister.

Det sagda leder regeringen till slutsatsen att kravet på ett system som på en gång är både smidigt och effektivt blir bäst uppfyllt om ersättningsskyldigheten som utgångspunkt åläggs endast tillverkare och importörer. Motsvarande reglering finns i praktiskt taget alla andra länder. Erfarenheterna från bl.a. Danmark visar att även en sådan ordning kan utformas så att seriösa, ersättningsbetalande aktörer inte drabbas av en konkurrensnackdel i förhållande till dem som kan vara beredda att kringgå reglerna. En god avgränsning av ersättningsrätten är att utforma den så att den kan göras gällande gentemot den näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till Sverige inför upptagningsanordningarna. Därmed kommer t.ex. privat införsel av kassetter inte att omfattas av någon ersättningsrätt.

Förslaget innebär således att lagen ger en ersättningsrätt gentemot den näringsidkare som tillverkar eller importerar upptagningsanordningarna. Det finns emellertid inget som hindrar avtal mellan en förvaltande organisation och t.ex. importörer och grossister om att ersättningen inte skall betalas av importören vid införseln utan av grossisten först i ett senare skede (se nedan).

Man kan naturligtvis aldrig utesluta att den näringsidkare som har betalat kassettersättningen sprider ut denna kostnad, liksom alla andra kostnader i företaget, på hela sin verksamhet och tar ut den av någon annan, t.ex. att en ersättningsskyldig importör tar ut kostnaden av en grossist och att denne sedan tar ut kostnaden av detaljisterna som för över den till konsumenterna. Även om det av lagen klart och tydligt framgår för vilka anordningar ersättning inte skall utgå, kan i praktiken effekten bli att en del av kostnaden slutligt stannar hos någon som använder den inköpta anordningen till något annat än att framställa exemplar av verk för sitt enskilda bruk. En särskild ordning med skyldighet till återbetalning i sådana fall måste avvisas. Att en del av kostnaden slutligt hamnar på någon som inte framställer exemplar för enskilt bruk går inte att undvika utan ligger i själva verket i systemets natur där ersättningsskyldighet inte är knuten till det faktiska förfogande över verket som sker utan till att anordningarna tillverkas eller importeras.

Hur stor bör ersättningen vara?

Från något håll har förordats att ersättningens storlek avgörs genom förhandlingar mellan rättighetshavarna och de ersättningsskyldiga näringsidkarna. Regeringen kan inte hålla med om det. Även andra intressen än dessa parter gör sig ju gällande, t.ex. hänsyn till konsumenter och till marknadsförhållandena i stort. Också andra skäl talar för att ersättningens storlek bör fastställas i lagen. Om parterna inte kom överens om ersättningen, skulle tvisten få avgöras av domstol eller skiljenämnd. Detta är emellertid knappast lämpligt. Det synes inte möjligt att ens motiverat ge tillräcklig ledning för bedömningen och denna riskerar då att bli skönsmässig och oförutsebar. Det föreslås därför att ersättningens storlek anges i lagen, vilket också praktiskt taget alla remissinstanser förordat.

Ersättningens storlek bör lämpligen vara knuten till den möjliga upptagningstiden på anordningen. Att det på marknaden finns upptagningsapparater med flera upptagningshastigheter föranleder inte någon annan bedömning. Som regeringen återkommer till bör det sättas ett tak för ersättningens storlek och därmed löser man problemet med att det för vissa digitala upptagningsanordningar är svårt att fastställa en möjlig upptagningstid.

I promemorian föreslogs att ersättningen skulle vara två öre per möjlig upptagningsminut på en anordning, dvs. 1 krona 20 öre för ett kassetband på 60 minuter. De remissinstanser som företräder rättighetshavare har haft starka invändningar mot förslaget och ansett att ersättningen måste sättas avsevärt högre, varvid det har framhållits att den i promemorian

föreslagna ersättningen skulle vara den lägsta i Norden och bland de allra lägsta inom EU.

Det bör klarläggas att kassettersättningen inte är gottgörelse för någon ”skada” som drabbat rättighetshavarna, vilket en del remissinstanser har sett den som, men ersättningen bör naturligtvis ändå vara så stor att den kan sägas utgöra en skälig kompensation till dem. Som regeringen tidigare har framhållit får emellertid inte ersättningssystemet utformas så att det skulle innebära en orimlig belastning på konsumenterna, vilka riskerar att i slutändan få bära en del av kostnaden. Det är helt avgörande för ersättningssystemets genomförande att ersättningsbeloppet är måttligt. Det måste också beaktas att en alltför hög ersättning kan ha en skadlig inverkan på företagens inbördes konkurrensförhållanden, vilket har framhållits vid remissbehandlingen, och även inverkan på andra men näraliggande marknader. Exempelvis används tomkassetter regelmässigt som lockvara av stora skivaffärer. Det ligger i sakens natur att en hög ersättning också kan inbjuda till kringgående av ersättningsskyldigheten, vilket skulle medföra att seriösa ersättningsbetalande aktörer drabbades av en konkurrensnackdel.

Enligt regeringens mening är en lämplig utgångspunkt att rättighetshavarna skall få en ersättning som ligger i nivå med vad som i genomsnitt gäller inom EU.

Inom EU har Belgien och Tyskland de lägsta ersättningsbeloppen på ljudupptagningar. De högsta beloppen finns i Finland och Danmark. Det genomsnittliga ersättningsbeloppet på ljudupptagningar inom EU är ungefär ECU 0,2 för varje inspelningstimme, dvs. knappt två kronor. Detta belopp avser emellertid inte enbart ersättning till rättighetshavarna utan i beloppet ingår också regelmässigt en viss del som inte utbetalas till rättighetshavarna utan som används för andra ändamål, bl.a. allmänna utbildningsinsatser och stipendier till behövande konstnärer, t.ex. i Finland upp till sextio procent av ersättningen och i Danmark en tredjedel.

För svensk del bör, som tidigare har berörts, ersättningsordningen utformas på civilrättslig grund utan offentligrättsliga inslag. Av kravet på en civilrättslig ordning följer att all ersättning bör utbetalas till de enskilda ersättningsberättigade. Det bör således inte föreskrivas i lagen –vilket är fallet i många länder och har föreslagits av bl.a. Statens kulturråd – att en förvaltande organisation skall underlåta att fördela en viss del av ersättningen och i stället använda denna ersättning för gemensamma ändamål. En sådan ordning skulle vara olämplig eftersom ersättningen då fick en ”skattekaraktär”. I likhet med vad som gäller på andra områden bör i stället lagen lämna det öppet för rättighetshavarna att komma överens med organisationen, genom medlemskap i denna eller genom särskilda avtal, om att en viss del av deras ersättning inte skall utbetalas utan användas för andra ändamål, t.ex. utbildningsinsatser, stipendier eller bidrag till nyskapande projekt med begränsat marknadsunderlag.

För att få ett rättvisande mått på nivån på den genomsnittliga ersättning som verkligen betalas ut till rättighetshavarna inom EU måste ett avdrag göras för en så stor del av det formella ersättningsbeloppet som kan antas svara mot de kollektiva avsättningarna. Med beaktande av detta synes en

ersättning på drygt en krona för varje möjlig upptagningstimme vara ett väl avvägt belopp. Vid den bedömningen har hänsyn tagits till de svenska marknadsförhållandena, bl.a. priset på anordningarna och antalet sålda anordningar.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att ersättning skall betalas med två öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna. Om det skulle visa sig att även den ersättningen skulle orimligt drabba konsumenterna eller få en skadlig inverkan på marknaden, kan man behöva överväga om beloppet måste sättas lägre.

Inte minst med hänsyn till att upptagningsanordningarnas kapacitet utvecklas genom ny teknik bör ett tak sättas för ersättningen. För vissa digitala anordningar kan det vara svårt att fastställa en speltid i egentlig mening. Regeringen föreslår att ersättningen aldrig skall överstiga sex kronor för varje anordning.

I andra länder har ett högre ersättningsbelopp fastställts för upptagningsanordningar för rörliga bilder än för upptagningsanordningar för ljud, och flera av de organisationer som företräder rättighetshavare har föreslagit att detta görs i Sverige. Det är emellertid svårt att hitta några egentligen hållbara argument för att ersättningen skall vara högre för en del anordningar än för andra. En skillnad i ersättningsnivå skulle för övrigt leda till tillämpningssvårigheter och slå fel med hänsyn till att digital teknik suddar ut gränserna mellan anordningarnas användningsområden. Enligt regeringens uppfattning bör samma ersättning gälla för alla slags upptagningsanordningar.

Vad bör gälla om uppbörden av ersättningen?

Som har uttalats från riksdagen måste det finnas möjlighet till en effektiv uppbörd av ersättningen. Regeringen har ovan föreslagit att krav på ersättning skall kunna göras gällande endast av en organisation, att ersättningsskyldigheten skall ligga endast på näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller inför anordningarna, att det klart och tydligt skall anges vilka anordningar som omfattas av ersättningsrätt, att det inte skall ges några särskilda regler om ett återbetalningssystem, att det i lagen skall anges hur stor ersättningen är och att samma ersättning skall gälla för alla slags anordningar. En sådan ordning underlättar mycket en effektiv uppbörd av ersättningen. I enlighet med de principer som skall bära upp ersättningsordningen bör berörda parter genom avtal själva bestämma den närmare innebörden av sina inbördes rättigheter och skyldigheter och bör det vara deras sak att i vanlig ordning själva bevaka sina rättigheter enligt lag och träffade avtal. För att säkerställa en effektiv ordning behövs dock vissa ytterligare föreskrifter om uppbörden.

Av lagen måste framgå när en fordran på ersättning uppkommer, och i likhet med vad som gäller i bl.a. Danmark bör fordringsrätten uppkomma den dag anordningarna tillverkas eller införs i landet. Det kan visa sig att det av praktiska skäl är lämpligt att ersättningen inbetalas periodvis, t.ex. en gång i månaden eller en gång i kvartalet, eller först vid leverans till grossister. Parterna bör ha möjlighet att fritt komma överens om när ersättningen skall betalas in till organisationen. Några bestämda

förfallodagar föreslås inte. Det innebär att, om parterna inte har avtalat en förfallotid, så är näringsidkaren skyldig att betala ersättningen när organisationen kräver det och har rätt att betala den när han själv vill.

För att en förvaltande organisation effektivt skall kunna ta till vara rättighetshavarnas intressen bör näringsidkaren vara skyldig att anmäla sig hos organisationen. Organisationen kan säkerställa att ersättningsskyldiga näringsidkare anmäler sig t.ex. genom avtal med ansvariga branschorganisationer varigenom dessa åtar sig att se till att anmälnings-skyldigheten sköts på ett riktigt sätt.

För att en förvaltande organisation skall ha goda möjligheter att kontrollera att ersättningen betalas bör en ersättningsskyldig näringsidkare vara redovisningsskyldig gentemot organisationen. Redovisningsskyldigheten bör omfatta alla de uppgifter som krävs för att organisationen skall kunna bestämma hur stor rätt till ersättning som föreligger och vem som har rätt till ersättningen. Näringsidkaren bör därför vara skyldig att redovisa det antal anordningar som tillverkats eller införts till landet, det antal anordningar som enligt näringsidkaren inte omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid och den tidpunkt då anordningarna framställdes eller infördes. Om felaktiga uppgifter lämnas i redovisningen, kan ansvar komma i fråga t.ex. enligt bestämmelserna om bedrägeri och annan oredlighet i 9 kap. brottsbalken under de förutsättningar som anges där. Liksom i andra fall innebär redovisningsskyldigheten i detta fall att näringsidkaren måste ha tillgång till och således bevara de handlingar som behövs för att han skall kunna fullgöra sin skyldighet, t.ex. erforderliga räkenskaper om framställning och införsel av anordningar. Det är inte nödvändigt med särskilda bestämmelser om detta. Det finns inte skäl att i lagen ange när redovisningen skall lämnas, utan organisationen bör ha rätt att få redovisningen när den begär detta. Det kan förutses att parterna kommer överens om att redovisningen skall lämnas periodvis, t.ex. i samband med överenskomna ersättningsperioder.

Enligt regeringens mening kan det inte anses stå i samklang med systemets civilrättsliga karaktär att en förvaltande organisation har några särskilda befogenheter, t.ex. rätt att göra kontrollbesök hos ersättningsskyldiga näringsidkare, eller att grossister och detaljister enligt lag är skyldiga att upplysa organisationen om varifrån de förvärvat upptagningsanordningar, vilket har efterlysts av några remissinstanser. Andra regler bör inte gälla för fordran på kassettersättning än vad som allmänt gäller för civilrättsliga anspråk. De allmänna reglerna ger organisationen tillräckliga möjligheter att bevaka rättighetshavarnas fordran på ersättning. Exempelvis kan en förvaltande organisation med tillämpning av bestämmelserna om säkerhetsåtgärder i tvistemål trygga att en ersättningsskyldig näringsidkare fullgör vad som åläggs honom i ett kommande domstolsavgörande. För att säkerställa en kommande utmätning kan domstol förordna om kvarstad enligt 15 kap. 1 § rättegångsbalken. Med stöd av 15 kap. 3 § rättegångsbalken har domstolen en mera allmän rätt att besluta om lämpliga säkerhetsåtgärder. Åtgärder av detta slag kan beviljas omedelbart utan att näringsidkaren har beretts tillfälle att yttra sig, om det är fara i dröjsmål. Också andra allmänna

regler kan tillämpas av organisationen. Om näringsidkaren t.ex. innehar räkenskapshandlingar som kan ha betydelse som bevis för fordran på kassettersättning, är han skyldig att förete dem i enlighet med vad som sägs i 38 kap. 2 § rättegångsbalken och domstol kan vid vite förelägga honom att göra det.

Utgångspunkten bör vara att ersättningskyldigheten skall vila på den näringsidkare som tillverkat eller importerat upptagningsanordningarna, men det bör inte finnas några hinder för avtal mellan en förvaltande organisation och t.ex. importörer och grossister om att ersättningen inte skall betalas av importören vid införseln utan av grossisten först i ett senare skede. I organisationens förvaltande roll får anses ligga att den kan acceptera att tillverkaren eller importören befrias från ersättningskyldigheten och att i stället en grossist eller någon annan åtar sig skyldigheten. Olika villkor kan sättas upp för en sådan överenskommelse, t.ex. att grossisten skall anmäla sig hos organisationen och avge redovisning till denna. I själva verket torde det många gånger ligga i parternas intresse att denna typ av överenskommelser träffas. Att sådana överenskommelser blir möjliga följer redan av det föreslagna ersättningsystemets civilrättsliga natur. I bl.a. dansk lag har vissa föreskrifter givits i saken, t.ex. att ersättning inte skall betalas för anordningar som lämnas till den som anmält sig hos förvaltande organisation. Sådana särskilda bestämmelser synes inte vara nödvändiga för svensk del.

Regeringen instämmer med remissinstansernas uppfattning att lagen inte bör ställa upp några ytterligare närmare bestämmelser om hur uppbörden skall gå till. Det är lämpligast att parterna, precis som vid annan civilrättslig lagstiftning, får frihet att själva reglera vad som bör gälla i dessa avseenden. Kravet på en effektiv ordning uppfylls bäst om man överlåter till dem att själva bestämma den närmare utformningen av uppbörden. Genom sådana överenskommelser kan de berörda parterna på egen hand gemensamt bestämma detaljerna för hur uppbörden skall gå till så att ordningen blir effektiv och smidigt anpassad till deras förutsättningar och till de rådande marknadsförhållandena. Det kan förutses att branschorganisationer på området finner anledning att medverka vid dylika överenskommelser, och vid remissbehandlingen har upplysts att diskussioner redan har inletts om överenskommelser. I avtalen kan parterna reglera när och hur ersättningen skall betalas samt en rad andra frågor, t.ex. vilken dokumentation som skall godtas om att det finns förutsättningar för att undanta anordningar från ersättningsrätten och vilka specifika uppgifter som skall anges vid anmälan och redovisning. Överenskommelser mellan en förvaltande organisation och en branschorganisation kan medföra att regleringen får ett generellt genomslag och således kommer att tillämpas också av sådana ersättningskyldiga näringsidkare som organisationen inte har någon direkt kontakt med. De lagbestämmelser som har föreslagits ovan är enligt regeringens uppfattning tillräckliga för att organisationen effektivt skall kunna kräva in ersättningen för det fall det inte föreligger någon överenskommelse om detaljerna för uppbörden.

En förvaltande organisation bör ha till uppgift att betala ut den insamlade ersättningen till de ersättningsberättigade rättighetshavarna, dvs. till dem vars skyddade verk eller prestationer sänds ut i ljudradio eller television eller givits ut på anordningar genom vilka de kan återges. Tanken är att ersättningen skall fördelas så att fördelningen i vidast möjliga omfattning motsvarar den kopiering som faktiskt sker. Övervägande skäl talar för att det inte i lagen anges hur medlen skall fördelas till de ersättningsberättigade. Som regeringen ser saken är det lämpligare att den förvaltande organisationen får bestämma principerna för hur fördelningen skall göras. I lagen bör dock föreskrivas att rättighetshavare som inte företräds av organisationen skall vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder. I detta ligger, som Konkurrensverket har berört i sitt remissyttrande, att organisationen måste redovisa principerna för fördelningen på ett så klart och tydligt sätt att utomstående rättighetshavare har verklig möjlighet att avgöra om de behandlas lika eller inte.

Med tillämpning av fastställda fördelningsprinciper och med ledning av erhållna uppgifter om t.ex. radiosändningars innehåll och sålda skivor kan organisationen fördela ersättningen mellan de rättighetshavare som har rätt till den. Det säger sig självt att det är ett stort arbete att samla in erforderliga uppgifter och fördela ersättningen till de ersättningsberättigade. Det kan förutses att organisationen måste ha tillgång till omfattande register och utnyttja digital teknik för hanteringen. Erfarenheterna från andra länder och av den fördelning som i dag i Sverige sker genom olika organisationer av upphovsrättslig ersättning visar dock att rättvisa, billiga och smidiga system för fördelningen kan upprättas.

Vad en förvaltande organisation bestämmer om den närmare fördelningen av ersättningen kommer att få giltighet mot de rättighetshavare som står utanför organisationen. En sådan reglering kan inte anses innebära någon otillåten överlåtelse av normgivningsmakt till enskilda rättssubjekt utan är förenlig med 8 kap. 2 § regeringsformen och dess grunder (jfr prop. 1979/80:132 s. 136 f. [Lagrådet] och s. 153 f. [föredraganden]). Riksdagen har flera gånger accepterat att beslut eller överenskommelser av denna art får giltighet mot tredje man, dvs. trots att det inte är möjligt att grunda giltigheten på en avtalskonstruktion (på ett näraliggande område, se avtalslicensbestämmelserna i 26 i § upphovsrättslagen).

En förvaltande organisation bör ha rätt att förbehålla sig en skälig ersättning för sina omkostnader. Det ligger i sakens natur att omkostnaderna för organisationen är högre i ett uppbyggnadsskede än vad de är när systemet har fungerat en tid. I Danmark går ungefär fem procent av den totala ersättningen till den förvaltande organisationens omkostnader.

Regeringens förslag innebär att en förvaltande organisation skall fördela all ersättning till de ersättningsberättigade rättighetshavarna med undantag endast för en skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader och att vid fördelningen de rättighetshavare som står utanför organisationen skall behandlas lika med organisationens egna medlemmar. Det föreligger därmed inte någon risk för att medlen

Bör rätten kunna överlåtas?

I promemorian föreslogs att rätten till ersättning skulle kunna överlåtas. Förslaget har föranlett viss kritik från organisationer som företräder rättighetshavare.

Till skillnad från vad som gäller för rätten enligt 26 j § upphovsrättslagen till ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk motiverar enligt regeringens uppfattning sociala skäl inte att rätten till kassettersättning ej skall kunna överlåtas. Det finns inget som motiverar att rättighetshavaren inte bör fritt kunna utnyttja det fulla värdet av ersättningsrätten genom att överlåta den till andra, t.ex. i samband med överlåtelse helt eller delvis av förfoganderätten enligt 2 §. Som tidigare har framhållits bör t.ex. företag kunna förvärva rätt till kassettersättning genom avtal med upphovsmän och andra ersättningsberättigade. Regeringen har således i denna fråga ingen annan uppfattning än den som kommit till uttryck i promemorian.

Bör några särskilda ansvarsregler gälla?

Att inte betala ersättningen innebär inte något intrång i den till verket knutna upphovsrätten och kan därmed inte bestraffas enligt det allmänna straffstadgandet i 53 § upphovsrättslagen. Det finns knappast något behov av särskilda straffbestämmelser i saken. Allmänt sett vore det också olämpligt att bestraffa en underlåtenhet att uppfylla en rent civilrättslig förpliktelse att betala ersättning.

Regeringen finner inte heller skäl att låta skyldigheterna att anmäla sig hos organisationen och avge redovisning till denna vara straffsanktionerade, vilket några remissinstanser har förordat. Som tidigare har påpekats kan organisationen bevaka att anmälningsskyldigheten fullgörs t.ex. genom avtal med ansvariga branschorganisationer. För det fall en viss tillverkare eller importör ändå skulle vägra att fullgöra sin anmälnings- eller redovisningsskyldighet kan organisationen säkerställa sin rätt enligt vanliga regler, vad gäller redovisningsskyldigheten t.ex. med handräckning enligt lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning eller genom ett vitesföreläggande av domstol i en dom på fullgörande av skyldigheten.

Internationell tillämplighet

I likhet med vad som gäller för själva upphovsrätten bör rätten till kassettersättning för upphovsmän tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Rätten till ersättning för utövande konstnärer och fotografer bör tillämpas på framföranden och bilder av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Rätten till ersättning för framställare av ljudupptagningar och för

framställare av upptagningar av rörliga bilder bör tillämpas på upptagningar av den som är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Av principen om icke-diskriminering inom EES följer att den som är medborgare i ett EES-land skall behandlas som om han vore svensk medborgare och att en juridisk person från ett EES-land skall behandlas som en svensk juridisk person (se artikel 6 i Romfördraget och artikel 4 i EES-avtalet; jfr 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen). Detta innebär att rätten till ersättning skall tillämpas på verk och prestationer med sådan anknytning till andra EES-länder. Den som är medborgare i ett EES-land kommer följaktligen alltid att ha rätt till kassettersättning, dvs. även om motsvarande ersättningsbestämmelser inte finns i hans eget land.

Det har gjorts gällande att principen om nationell behandling i Bernkonventionen skulle kräva att regler om kassettersättning måste strikt tillämpas också med avseende på alla andra länder inom Bernunionen. Om rätten till ersättning skulle tillämpas fullt ut med avseende på andra unionsländer kommer den största delen av ersättningen att röra just sådana utländska verk. Det kunde innebära att kassettersättningen betalades av svenska konsumenter men fördes ut ur landet till vissa grupper av utländska rättighetshavare, främst stora skivbolag och filmbolag, utan att svenska rättighetshavare hade någon motsvarande rätt till ersättning från det andra landet. Vissa författare har hävdad en sådan strikt tolkning av konventionens princip om nationell behandling (se bl.a. Dillenz, tidskriften *Copyright*, 1990, s. 186 f., och Davies m.fl., *Music and Video Private Copying*, London, 1993, s. 215 f.). Andra författare har haft en annan, mera nyanserad uppfattning (se bl.a. Karnell i Festskrift till Lars Hjerner). Upphovsrättsutredningen ansåg för sin del att konventionen inte gav en skyldighet att låta även utländska rättighetshavare få del av ersättningen (se SOU 1983:65 s. 119 f.). Den bedömningen gjordes också i promemorian och har överlag gillats av remissinstanserna.

Man kan naturligtvis alltid diskutera hur Bernkonventionens princip om nationell behandling bör tolkas i detta avseende. Vad saken nu dock gäller är om regeringen här skall föreslå bestämmelser som innebär att kassettersättning skall tillämpas fullt ut med avseende på andra länder. Det skall därvid beaktas att det rör sig om tillämpningen av en grundläggande princip i ett internationellt avtal som tillkommit under ett komplicerat förhandlingsarbete och där principen naturligen har givits en allmänt hållen lydelse för att man skulle kunna nå politisk enighet om att texten slutligt skulle antas. Konventionen med principen om nationell behandling har dessutom varit i kraft i mer än 100 år och ett mycket stort antal länder är i dag unionsländer och nästan alla av dem har anslutit sig först efter hand. Det finns inte heller något rättsligt avgörande om vad som skall gälla i frågan. Vid sådana förhållanden är det i vanlig ordning i första hand unionsländerna själva som har att tolka innebörden av sina åtaganden i enlighet med reglerna om tolkning av traktater i 1969 års Wienkonvention om traktaträtten. Liksom andra traktater skall Bernkonventionen tolkas efter sin lydelse och det skall tillmätas betydelse om

en viss tolkning har givits konventionen av ett större antal unionsländer. Vid en tillämpning av dessa regler om traktaters tolkning står det klart att påståendet om en strikt skyldighet att tillämpa kassettersättningen mot alla unionsländer inte har tillräckligt stöd vare sig i konventionens lydelse eller i unionsländernas handlande.

Artikel 5.1 i Bernkonventionen lyder: ”I fråga om de verk med avseende på vilka upphovsmännen är skyddade enligt denna konvention åtnjuter de i alla andra unionsländer än verkets hemland såväl de rättigheter som varje lands lagar för närvarande tillerkänner eller framdeles kan komma att tillerkänna landets egna medborgare som de rättigheter vilka särskilt tillkommer dem i kraft av denna konvention.”

Enligt Bernkonventionen är unionsländerna således skyldiga att ge upphovsrättsligt skydd åt verk från andra unionsländer på samma sätt som man skyddar egna verk. Konventionen ger möjlighet att göra vissa inskränkningar i rätten till verket, bl.a. för framställning av exemplar för enskilt bruk, men föreskriver att inskränkningarna i så fall måste gälla lika också gentemot utländska verk. Särskilt med beaktande av konventionens syfte ger dess lydelse närmast vid handen att den skyddar upphovsmannens rätt till sitt verk, alltså den immateriella egendomsrätten, men inte alla de olika fordringsrätter en upphovsman kan ha på grund av lag eller som han kan ha förvärvat genom avtal och vilka inte är knutna till ett förfogande över verket som omfattas av upphovsrätten. Sådana fordringsrätter behandlas inte alls i konventionen med ett enda uttryckligt undantag, nämligen när det gäller rätt till ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk där konventionen särskilt föreskriver att den rätten skall ges till andra unionsländer men bara under förutsättning av att det andra landet ger en motsvarande ersättningsrätt (artikel 14 ter). Den kassettersättningsordning som föreslås i propositionen ändrar inte vad som gäller om förfogandet över det upphovsrättsligt skyddade verket; det är inte en förutsättning för framställning av exemplar av verket för enskilt bruk att ersättning har betalats. Det rör sig i stället om en vanlig fordringsrätt, låt vara motiverad av bl.a. ett kulturpolitiskt intresse av att ge upphovsmän och andra en kompensation för förlorade inkomster.

Regeringen drar alltså slutsatsen att Bernkonventionen inte nödvändigtvis måste tolkas så att den innebär en rättslig skyldighet att behandla medborgare från andra unionsländer på samma sätt som svenska medborgare när det gäller kassettersättningen. Av betydelse är naturligtvis också att många andra unionsländer gör den tolkningen av sina åtaganden enligt konventionen, t.ex. Danmark och Finland men också andra länder inom EU, och tillämpar konventionen i enlighet därmed. Inte heller Romkonventionen måste ges en sådan tolkning.

Frågan aktualiseras även av Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter (TRIPs), men, som Kommerskollegium har framhållit, regleras kassettersättning inte heller av det avtalet. Enligt artikel 3 i avtalet skall varje land som är medlem av Världshandelsorganisationen (WTO) medge andra medlemmars rättssubjekt en behandling som inte är mindre förmånlig än den som dess egna rättssubjekt medges. Detta gäller emellertid endast med avseende på det skydd för immaterialrätter som regleras i TRIPs-avtalet, och avtalet ger inte några ytterligare här relevanta

rättigheter än vad som följer av Bernkonventionen och Romkonventionen. Inte heller TRIPs-avtalets regler om mestgynnadnationsbehandling medför att rätten till kassettersättning behöver ges till rättssubjekt hemmahörande i annat WTO-land på grund av avtalet. Enligt artikel 4 i avtalet skall visserligen varje rättighet som medges något annat medlemslands rättssubjekt ovillkorligt medges alla andra medlemmars rättssubjekt, men detta gäller endast beträffande skyddet för immaterialrätten som sådan och dessutom uttryckligen inte rättigheter som härrör från internationella avtal om skydd för immaterialrätter som trätt i kraft före avtalets ikraftträdande. Att rätt till ersättning ges till andra EES-länders rättssubjekt enligt 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen grundas just på sådana avtal, nämligen på EES-avtalets och Romfördragets principer om icke-diskriminering. TRIPs-avtalets regler om mestgynnadnationsbehandling omfattar alltså inte kassettersättningen.

Det anförda innebär att regeringen inte föreslår några bestämmelser om att kassettersättningen skall tillämpas fullt ut med avseende på andra länder. Att rätt till ersättning skall ges till dem som har anknytning till EES-området följer av principen om icke-diskriminering gentemot sådana personer och är redan reglerad i 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen. Om det skulle komma att visa sig att det trots regeringens bedömning ändå följer av Sveriges internationella åtaganden att rätt till kassettersättning måste ges fullt ut till andra länder – t.ex. att ett avgörande rörande TRIPs-avtalet av det permanenta överprövningsorganet i WTO måste ges den innebörden – då kan regeringen föreslå riksdagen erforderliga ändringar i upphovsrättslagen eller själv med stöd av 62 § i den lagen meddela de nödvändiga föreskrifterna.

Med detta har regeringen givetvis inte uteslutit att det kan vara väl motiverat att i Sverige, liksom i många andra länder, ge rätt till ersättning också åt rättssubjekt från länder utanför EES om det föreligger ömsesidighet, dvs. om svenska rättssubjekt har motsvarande rätt till ersättning i det andra landet. Med hänsyn till frågans art bör det i gängse ordning ankomma på regeringen att bedöma saken och med stöd av 62 § upphovsrättslagen meddela erforderliga föreskrifter. Vid den bedömningen kan regeringen beakta svenska rättighetshavares intresse av att få tillgång till ersättning från andra länder och intresset av att inte en orimligt stor del av den svenska ersättningen förs ut från landet, liksom de allmänna samhällsintressen som gör sig gällande.

Förhållandet till rättsordningen i övrigt

De föreslagna bestämmelserna om kassettersättning innebär en skyldighet för vissa enskilda – tillverkare och importörer av kassetband – att betala en ekonomisk ersättning till vissa andra enskilda, främst upphovsmän och utövande konstnärer. Konstruktionen har dock vissa särdrag som gör det motiverat att närmare analysera dess rättsliga karaktär.

Betalningsskyldigheten är inte kopplad till någon direkt motprestation från upphovsmännens sida. Således är det inte fråga om något vederlag av det slag som normalt ingår i en avtalsrättslig förpliktelse.

Att importera eller tillverka kassetband är en verksamhet som inte fordrar upphovsmannens tillstånd. En sådan åtgärd utgör alltså inte något intrång i upphovsrättslagens mening. Den föreslagna kassettersättningen skall alltså inte sammanblandas med skadestånd på grund av upphovsrättsintrång.

Eftersom kassettersättningen inte är vare sig något obligationsrättsligt vederlag eller skadestånd, skulle det kunna förefalla som om det egentligen är fråga om en offentligrättslig påлага och inte en civilrättslig betalningsförpliktelse. Från konstitutionell synpunkt har den distinktionen betydelse för om en regel om kassettersättning skall anses vara en sådan föreskrift som avses i 8 kap. 2 § regeringsformen, eller om det är 3 § i samma kapitel som är tillämplig.

De föreslagna reglerna rör emellertid inte förhållandet mellan enskilda och det allmänna utan utgör bestämmelser om enskildas ekonomiska förhållanden inbördes. Att civilrättsliga anspråk uppkommer direkt på grund av lag är i sig inte något nytt. Rättigheter och skyldigheter kan tillskapas genom lag utan att de förutsätter vare sig någon skadeståndsgrundande handling eller något avtalsförhållande mellan den berättigade och den förpliktade. Så är fallet med så vitt skilda institut som exempelvis familjerättsliga underhållsbidrag och skyldighet att betala ersättning för inkassoåtgärder (12 § inkassolagen [1974:182]).

Trots detta är kassettersättningen litet speciell då det inte finns någon tydlig affärsässig, personlig eller annan faktisk relation mellan den berättigade och den förpliktade. Ersättningsskyldighet föreslås ju uppkomma inte vid den faktiska kopieringen av upphovsmannens verk utan redan vid tillverkningen eller importen av kopieringsanordningar. Något som också kan framstå som en smula udda i ett civilrättsligt sammanhang är att den enskilda upphovsmannen inte på egen hand skall få kräva in sin ersättning, utan att rätten skall kunna göras gällande endast av en organisation.

Dessa särdrag måste emellertid ses mot bakgrund av upphovsrättens speciella karaktär. Av praktiska skäl måste rättigheterna i vissa sammanhang utövas i kollektiva former.

Som regeringen har varit inne på ligger liknande överväganden bakom bestämmelserna i 2 a kap. upphovsrättslagen om rätt till ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk, men det är svårt att hitta en motsvarande lagstadgad ersättningsordning utanför upphovsrätten. Däremot är det inte alls ovanligt att organisationer och andra parter genom avtal själva kommer överens om att även den som indirekt har nytta av ett värde som någon annan har skapat får ersättning av denne, dvs. samma tankegångar som bär upp kassettersättningen. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 5.2 finns sedan länge bestämmelser om kassettersättning inte bara i Norden utan i ett stort antal andra jämförbara länder, däribland de flesta av EU:s medlemsstater.

Det kollektiva utövandet av rättigheten ändrar inte på det förhållandet att det föreslagna systemet innebär en sådan reglering av rättsförhållandet mellan enskilda som avses i 8 kap. 2 § regeringsformen. Det är alltså inte fråga om någon skatt eller offentligrättslig avgift utan en rent privaträttslig betalningsförpliktelse.

I detta sammanhang skall också framhållas att förslaget inte i något fall ger organisationen en egen rätt till medlen, låt vara att en liten del skall gå till denna för att täcka dess omkostnader. Förslaget innebär också att ersättningsrätten skall tillkomma de upphovsmän vars verk vid ett visst givet tillfälle har sänts ut i radio eller TV eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges. Ersättningsrätten förutsätter således att ett skyddat förfogande över verket har ägt rum, t.ex. att ett musikstycke har spelats i radio. Upphovsmän i allmänhet är inte ersättningsberättigade, utan rätten är omedelbart knuten till den enskilda upphovsman som har skapat verket, dvs. den som har komponerat musiken som spelades i radio. För att ytterligare säkerställa att ersättningen går till den bestämda upphovsmannen skall, till skillnad från vad som gäller i många andra länder, lagen inte ens föreskriva att en begränsad del av ersättningen skall gå till kollektiva ändamål. Upphovsmannen kan också fritt överlåta sin ersättningsrätt till någon annan, såsom gäller för civilrättsliga fordringar i allmänhet.

Vidare skall ersättningsrätten inte kunna göras gällande gentemot någon annan än den näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet har tillverkat eller importerat just sådana anordningar som sedan kan användas för upptagning av den aktuella upphovsmannens verk, t.ex. kassetter avsedda för kopiering av musik från radion. Ersättningskyldig är sålunda den som typiskt sett drar ekonomisk nytta av inskränkningen i upphovsrätten för kopiering för enskilt bruk och därmed indirekt kan utnyttja det värde som upphovsmannen skapat.

Regeringen anser att kassettersättningen, i den strikt civilrättsliga utformning den nu har enligt förslaget, går väl ihop också med den svenska rättsordningen.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De nya bestämmelserna skall träda i kraft den 1 januari 1999.

Promemorians förslag utgick från att bestämmelserna skulle träda i kraft den 1 juli 1997.

Remissinstanserna: Förslaget har i stort sett accepterats av remissinstanserna.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om kassettersättning bör träda i kraft den 1 januari 1999. De bör i vanlig ordning tillämpas även på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet. Ersättning bör betalas för anordningar som tillverkas eller införs till landet efter ikraftträdandet.

Att det kan finns näringsidkare som kommer att ”hamstra” anordningar före ikraftträdandet bör inte föranleda speciella bestämmelser. Enligt regeringens mening erfordras alltså inte några särskilda övergångsregler för att förhindra sådan ”hamstring”.

Regeringens bedömning: Förslagen medför inte några ökade kostnader eller något ökat resursbehov för det allmänna.

Promemorians bedömning stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Endast Svenska Kommunförbundet har uttryckligen förklarat att man inte delar promemorians bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget om kassettersättning innebär att upphovsmännen och de andra rättighetshavarna ges en vanlig civilrättslig rätt till ersättning direkt gentemot näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet framställer eller inför de aktuella upptagningsanordningarna. Några särskilda straffbestämmelser föreslås inte och ett införande av ersättningsordningen kommer därmed inte att leda till några ökade insatser av tull, polis eller åklagare. Med hänsyn till att ersättningskyldigheten är begränsad till ett mindre antal ansvariga, till att endast en organisation får kräva in den ersättning som en viss näringsidkare skall betala och till att ersättningsbeloppet är bestämt i lagen så torde man inte heller behöva räkna med tvister som medför någon belastning på domstolsväsendet.

Ersättning skall betalas endast för sådana anordningar som är särskilt ägnade för framställning av exemplar för privat bruk. Anordningar som skall användas till annat än framställning av exemplar för enskilt bruk, t.ex. anordningar som används av stat eller kommun, skall undantas från rätten till ersättning. Svenska Kommunförbundet har menat att man inte helt och hållet kan utesluta att en viss del av näringsidkarens kostnad för kassettersättning kommer att hamna på det allmänna. Det bör därför framhållas att om t.ex. en skola för sin AV-central köper anordningar av en importör, skolan kan kräva att någon kostnad inte får belasta priset för anordningarna. Importören är ju i detta fall inte skyldig att utge någon kassettersättning.

Sammantaget finns det enligt regeringens bedömning inte anledning att räkna med att ett genomförande av den föreslagna ersättningsordningen kommer att leda till ökade kostnader eller ökat resursbehov för det allmänna.

Det är svårt att bedöma i vad mån kostnaderna för kassettersättning kommer att vältras över på konsumenterna. Totalt sett kan kassettersättningen förväntas innebära att flera tiotal miljoner kronor skall betalas till upphovsmännen. I detaljhandelsledet är konkurrensen emellertid påtaglig och kassetband används ofta som lockvara. Det är därför sannolikt att endast en del av de ökade kostnaderna för import av kassetband i slutändan kommer att bäras av konsumenterna.

Om trots allt hela kostnaden för kassettersättningen skulle komma att belasta konsumenterna, innebär detta en prishöjning på 1 kr 20 öre exklusive mervärdesskatt på ett 60 minuters ljudband. För ett fyra timmar långt videoband blir påslaget 4 kr 80 öre exklusive mervärdesskatt.

2 a kap. Rätt till särskild ersättning

Rubriken till 2 a kap. har fått ny lydelse. I kapitlet finns bestämmelser om rätt till särskild ersättning, nämligen om ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk i 26 j § och om ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning i 26 k §.

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning**26 k §**

När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna skall

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk,

2. föras ut ur landet eller

3. användas till framställning av exemplar av verk åt synskadade eller hörselskadade.

Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna, dock högst sex kronor för varje anordning. Endast organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen skall rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkaren skall anmäla sig hos en sådan organisation som avses i tredje stycket. Näringsidkaren skall på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen skall framgå antalet anordningar enligt andra stycket.

Paragrafen, som är ny och har tagits in under 2 a kap. om rätt till särskild ersättning, innehåller bestämmelser om ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning, s.k. kassett-ersättning. Den är tillämplig på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige (60 § tredje stycket). Regeringen kan, under förutsättning av ömsesidighet eller om det följer av ett sådant avtal med en främmande stat eller en mellanfolklig organisation som riksdagen godkänt, i förordning meddela föreskrifter om paragrafens tillämpning med avseende på andra länder (62 §).

Första stycket

Föremålet för ersättningsrätten är anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp. Det krävs också att anordningen skall vara särskilt ägnad för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Om

anordningen i och för sig kan användas i detta syfte men inte kan anses särskilt ägnad för det, omfattas den inte av ersättningsrätten. Det innebär att rätt till ersättning typiskt sett föreligger för t.ex. ljudkassetter, videoband och inspelningsbara cd-skivor men inte för t.ex. diktafonband, datadisketter eller inspelade ljud- eller videoband. Såväl analoga som digitala upptagningsanordningar omfattas. Bestämmelsen utesluter inte tillämpning av framtida upptagningstekniker.

En fordran på ersättning uppkommer när anordningarna tillverkas eller införs till landet av en näringsidkare i hans yrkesmässiga verksamhet. Avtal kan träffas om när ersättningen skall betalas, t.ex. periodvis eller när anordningarna lämnas ut till en grossist. Om någon förfallotid inte är avtalad, är näringsidkaren skyldig att betala ersättningen när krav framställs. Enligt bestämmelsen gäller ersättningsrätten gentemot den näringsidkare som tillverkat eller infört anordningarna. Avtal kan träffas om att ersättningsskyldigheten skall ligga på någon annan, t.ex. en grossist eller en detaljist. I så fall följer ersättningsskyldigheten av avtalet.

Ersättningsberättigade är upphovsmän till skyddade verk som efter tillverkningen eller införseln har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges, t.ex. en cd-skiva med musikaliskt verk eller ett videoband med ett filmverk. När verket kommit till saknar betydelse. Det framgår av 8 § andra stycket när ett verk anses utgivet. Med uttrycket "skyddade verk" avses att upphovsrätt gäller till verket enligt 4 kap. Bestämmelsen är inte inskränkt till någon viss sorts verk utan gäller alla litterära och konstnärliga verk oavsett på vilket sätt verket har kommit till uttryck, under förutsättning att verket har sänts ut i ljudradio eller television eller har getts ut på en anordning genom vilken det kan återges.

Rätten till ersättning kan överlåtas.

Andra stycket

I andra stycket anges vissa fall i vilka ersättning inte skall betalas för sådana upptagningsanordningar som avses i första stycket.

För det första har upphovsmännen inte rätt till ersättning för anordningar som skall användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk även om anordningarna i och för sig är särskilt ägnade för sådan framställning. Det innebär att ersättningsrätten inte gäller för anordningar som skall användas endast i professionella sammanhang, t.ex. ljudband som används av radioföretag, och inte heller för anordningar som skall användas inom undervisningsverksamhet eller i offentlig verksamhet.

För det andra har upphovsmännen inte rätt till ersättning för anordningar som skall föras ut ur landet.

För det tredje har upphovsmännen inte rätt till ersättning för anordningar som skall användas till framställning av exemplar av verk åt synskadade eller hörselskadade.

Bestämmelserna om undantag för vissa anordningar innebär att näringsidkaren får göra avdrag för anordningar som han direkt levererar för någon av de användningar som anges i andra stycket, t.ex. anordningar

som han säljer till en organisation för synskadade eller till en skola. Man får dock räkna med att ytterligare ett antal anordningar kommer att användas för de ändamål som anges i stycket, och i sista hand är det fråga om en uppskattning av hur många anordningar som kan förväntas komma till en sådan användning. Avtal kan träffas om t.ex. vilken dokumentation som skall godtas för att bestämmelserna skall anses tillämpliga.

Tredje stycket

I tredje stycket finns bestämmelser om ersättningens storlek och ersättningsrättens förvaltning. Sistnämnda bestämmelser motsvarar reglerna om krav på ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk (26 j §).

Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna, dock högst sex kronor för varje anordning. Samma ersättning gäller för alla sorters upptagningsanordningar.

Rätten till ersättning tillkommer upphovsmannen och – vilket följer av hänvisningar i 45, 46 och 49 a §§ till 26 k § – utövande konstnärer, framställare av ljudupptagningar, framställare av upptagningar av rörliga bilder och fotografer. Den ersättningsberättigade får dock inte själv kräva in ersättningen. Endast sådana organisationer som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och närstående rättighetshavare på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen får och skall kräva in ersättningen också i de fall där rättighetshavarna, i upphovsrättslagens mening, inte företräds av organisationen. I organisationens rätt att kräva in ersättningen ligger att den får träffa avtal om uppbörden av ersättningen. Bestämmelsen utesluter inte att det kan finnas flera organisationer som uppfyller lagens krav på representativitet och som alltså är legitimerade att kräva in ersättning. Men har en näringsidkare betalat ut ersättning för vissa anordningar till en sådan organisation är han naturligtvis inte skyldig att betala ersättning för samma anordningar till en annan organisation.

Organisationen skall fördela ersättningen till de ersättningsberättigade rättighetshavarna. Med ledning av erhållna uppgifter om t.ex. radiosändningars innehåll och sålda skivor kan organisationen fördela ersättningen mellan de rättighetshavare som har rätt till den. Organisationen skall fördela hela ersättningen, efter avdrag för skälig ersättning för organisationens omkostnader. Avtal kan träffas om att en viss del inte skall fördelas utan användas för andra ändamål, t.ex. utbildningsinsatser och stipendier.

Organisationen bestämmer de närmare principerna för hur fördelningen skall göras. Vad organisationen bestämmer får giltighet mot de rättighetshavare som står utanför organisationen. Vid fördelningen skall rättighetshavare som inte företräds av organisationen dock vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder. Utomstående rättighetshavare får alltså inte diskrimineras.

I paragrafens sista stycke finns regler om anmälningsskyldighet och redovisningsskyldighet.

Den näringsidkare som är ersättningsskyldig enligt paragrafen skall anmäla sig hos en sådan organisation som avses i tredje stycket. Näringsidkaren skall på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen skall också framgå antalet anordningar enligt andra stycket, t.ex. det antal anordningar som skall användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Redovisningsskyldigheten omfattar därmed alla de uppgifter som krävs för att organisationen skall kunna bestämma hur stor rätt till ersättning som föreligger och vem som har rätt till ersättningen. I redovisningsskyldigheten ligger att näringsidkaren måste ha tillgång till och således bevara de handlingar som behövs för att han skall kunna fullgöra sin skyldighet. Organisationen har rätt att få en redovisning när den begär det. Avtal kan träffas om att redovisningen skall lämnas periodvis.

45 §

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk får inte utan hans samtycke

1. tas upp på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges, eller
2. sändas ut i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ett framförande som har tagits upp på en anordning som avses i första stycket 1 får inte utan konstnärens samtycke föras över från en sådan anordning till en annan eller göras tillgängligt för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då framförandet skedde eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 3, 6–9, 11–13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 f, 26 k, 27–29, 39 § första meningen samt 41 och 42 §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utövande konstnärers rätt. I paragrafens tredje stycke har tagits in en hänvisning till bestämmelserna om ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning i 26 k §. I detta avseende ger lagen således utövande konstnärer samma rätt som upphovsmännen har.

46 §

En grammofonskiva, en film eller en annan anordning på vilken ljud eller rörliga bilder har tagits upp får inte utan framställarens samtycke eftergöras eller göras tillgänglig för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes eller, om upptagningen har

getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes. Som eftergörande anses även att upptagningen förs över från en sådan anordning till en annan.

Bestämmelserna i 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e och 26 k §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 26 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Tredje stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt för framställare av ljudupptagningar och framställare av upptagningar av rörliga bilder. I paragrafens andra stycke har tagits in en hänvisning till bestämmelserna om ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning i 26 k §. I detta avseende ger således lagen framställare av ljudupptagningar och framställare av upptagningar av rörliga bilder samma rätt till ersättning som upphovsmännen har.

49 a §

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser om fotografers rätt, har inte ändrats. Det bör dock observeras att det sakliga innehållet ändrats genom att hänvisningen till 26 i–28 §§ i fjärde stycket nu också omfattar den nya 26 k §.

När det gäller ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning ger således lagen fotografer samma rätt till sådan ersättning som upphovsmännen har.

60 §

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

I paragrafen finns bestämmelser om upphovsrättslagens tillämpningsområde vad gäller upphovsmännen. En föreskrift har tagits in i tredje stycket om tillämpningen av bestämmelserna i 26 k §. Bestämmelserna i 26 k § tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Upphovsrättslagen ger alltså inte någon rätt till ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning åt den som inte har en sådan anknytning till Sverige. En rätt till ersättning kan i stället följa av en förordning som regeringen beslutat med stöd av 62 §. Enligt gällande lydelse av 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen (1994:193) skall vid tillämpningen av upphovsrättslagen den som är medborgare i ett EES-land alltid behandlas som om han vore svensk medborgare.

Övriga ändringar är redaktionella.

61 §

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och på upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller

2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller

3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpning av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

I paragrafen finns bestämmelser om upphovsrättslagens tillämpningsområde vad gäller närstående rättighetshavare. Ett nytt femte stycke har

tagits in om tillämpningen av bestämmelserna i 26 k §. I samma stycke har också klargjorts vad som gäller för tillämpningen av bestämmelserna i 26 j § avseende fotografiska bilder.

Femte stycket

Enligt paragrafens femte stycke tillämpas bestämmelserna i 26 k § på prestationer av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Såvitt gäller framställare av upptagningar tillämpas bestämmelserna även på den som är svensk juridisk person. Upphovsrättslagen ger alltså inte någon rätt till ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning åt den som inte har en sådan anknytning till Sverige. En rätt till ersättning kan i stället följa av en förordning som regeringen beslutat med stöd av 62 §. Enligt gällande lydelse av 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen (1994:193) skall vid tillämpningen av upphovsrättslagen den som är medborgare i ett EES-land alltid behandlas som om han vore svensk medborgare och skall en juridisk person från ett EES-land alltid behandlas som svensk juridisk person.

Förslag till lag om ändring i upphovsrättslagen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att rubriken till 2 a kap. skall lyda "Rätt till särskild ersättning",

dels att 24, 45, 46, 49 a, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det närmast före 26 j § skall införas en ny rubrik som skall lyda "Ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk",

dels att det skall införas två nya paragrafer, 26 k och 29 §§, samt närmast före 26 k § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §

Konstverk får avbildas

1. om de stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus eller

2. om de ställs ut, är till salu eller ingår i en samling, men i dessa fall endast i meddelanden om utställningen eller försäljningen och i kataloger.

Första stycket första punkten gäller inte om konstverket utgör huvudmotivet och avbildningen görs i förvärvssyfte.

Byggnader får fritt avbildas.

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagningar

26 k §

När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk, har upphovsmän till skyddade verk som sänds ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren. Upphovsmännen har dock inte rätt till er-

sättning, om de tillverkade eller införda anordningarna skall

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk,

2. föras ut ur landet eller

3. användas till framställning av exemplar av verk åt synskadade eller hörselskadade.

Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig inspelningsminut på anordningarna, dock högst sex kronor för varje anordning. Endast organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och närstående rättighetshavare på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen skall rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkaren skall anmäla sig hos en sådan organisation som avses i tredje stycket. Näringsidkaren skall på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas speltid och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen skall framgå antalet anordningar enligt andra stycket.

29 §

Om en upphovsman till en framställare av ljudupptagningar eller upptagningar av rörliga bilder överlåter sin rätt att genom uthyrning av sådana upptagningar göra ett verk tillgängligt för allmänheten, har upphovsmannen rätt till skälig ersättning.

45 §

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk får inte utan hans samtycke

1. tas upp på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges, eller

2. sändas ut i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ett framförande som har tagits upp på en anordning som avses i första stycket 1 får inte utan konstnärens samtycke föras över från en sådan anordning till en annan eller göras tillgängligt för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då framförandet skedde eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 3, 6 - 9, 11 - 13, 15, 16, 21, 22, 25 - 26 b, 26 e, 26 f, 27 och 28 §§, 39 § första meningen samt 41 och 42 §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §

En grammofonskiva, en film eller en annan anordning på vilken ljud eller rörliga bilder har tagits upp får inte utan framställarens samtycke eftergöras eller göras tillgänglig för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes. Som eftergörande anses även att upptagningen förs över från en sådan anordning till en annan.

Bestämmelserna i 6-9 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25-26 b och 26 e §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 26 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Prop. 1997/98:156
Bilaga 1

Tredje stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

49 a §

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra och tredje styckena, 3, 7 - 9 och 11 §§, 12 § första stycket, 13, 15, 16, 18 - 20 och 23 §§, 24 § första stycket, 25 - 26 b, 26 d - 26 f, 26 i - 28, 31 - 38, 41, 42 och 50 - 52 §§ skall tillämpas beträffande bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, denna rätt också göras gällande.

60 §

Vad i denna lag är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas,

den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j § tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

61 §

Föreskrifterna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framförande, ljudupptagning samt ljudradio- och televisionsutsändning som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas *föreskrifterna* i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, *föreskrifterna* i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och *föreskrifterna* i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. *Föreskrifterna* i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och på upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av filmverk som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ tillämpas på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas *bestämmelserna* i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, *bestämmelserna* i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och *bestämmelserna* i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och på upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av filmverk som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Föreskrifterna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på arbeten som först utgivits i Sverige. *Bestämmelserna* i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på arbeten som först utgivits i Sverige.

Av föreskrifterna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga föreskrifter på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller

2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller

3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige

Vid tillämpning av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller

2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller

3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar av den som är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1997.

2. De nya bestämmelserna tillämpas även på verk som har kommit till före ikraftträdandet.

3. De nya bestämmelserna tillämpas inte när det gäller åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. De avbildningar av ett konstverk som har gjorts med stöd av äldre bestämmelser får fritt spridas och visas.

4. Den nya bestämmelsen i 29 § tillämpas även på avtal om överlåtelse som har ingåtts före ikraftträdandet, dock inte på avtal som har ingåtts före den 19 november 1992. Beträffande avtal som har ingåtts därefter

men före den 1 juli 1994 föreligger rätt till ersättning enligt 29 § endast om krav på ersättning framställts före den 1 januari 1997.

Prop. 1997/98:156

Bilaga 1

5. Det som sägs i punkt 2 och 3 tillämpas också på framföranden, upptagningar och arbeten som avses i 45, 46 och 49 a §§. Det som sägs i punkt 4 tillämpas också på utövande konstnärs överlåtelse.

Förteckning över remissinstanser som har yttrat sig över departementspromemorian Kassettersättning m.m. (Ds 1996:61)

Remissyttranden har avgetts av Malmö tingsrätt, Kommerskollegium, Konkurrensverket, Konsumentverket, Patent- och registreringsverket, Statens kulturråd, Statskontoret, Svenska kommunförbundet, Stockholms universitet (juridiska fakultetsnämnden), Handelshögskolan i Stockholm, Sveriges advokatsamfund, Bildleverantörernas förening, föreningen BONUS, föreningen BUS, föreningen Copyswede, föreningen KLYS, föreningen KRO, föreningen Oberoende filmares förbund, föreningen SAMI, föreningen Svenska Filmproducenter, Företagarnas riksorganisation, Grossistförbundet Svensk Handel, Handikappinstitutet, Svenska förläggarföreningen, Svenska gruppen av IFPI, Svenska journalistförbundet, Svenska magnetbandsinstitutet, Svenska musikerförbundet, Svenska musikförläggarföreningen, Svenska teaterförbundet, Sveriges författareförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges marknadsförbund, Sveriges Radio, Sveriges Television, Sveriges videodistributörers förening, Synskadades Riksförbund, Teatrarnas riksförbund, Tidningsutgivarna, Utbildningsradion, Riksföreningen för folkmusik och dans, Sveriges Radio- & Hemelektronikleverantörer, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Skulptörförbundet, HAO Medieföretagens Arbetsgivarorganisation, Elektronikförbundet.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att rubriken till 2 a kap. skall lyda ”Rätt till särskild ersättning”,

dels att 45, 46, 49 a, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det närmast före 26 j § skall införas en ny rubrik som skall lyda ”Ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk”,

dels att det skall införas en ny paragraf, 26 k §, samt närmast före 26 k § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning

26 k §

När en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller till landet inför anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk, har upphovsmän till skyddade verk som därefter har sänts ut i ljudradio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges rätt till ersättning av näringsidkaren.

Upphovsmännen har dock inte rätt till ersättning, om de tillverkade eller införda anordningarna skall

1. användas till annat än framställning av exemplar av verk för enskilt bruk,

2. föras ut ur landet eller

3. användas till framställning av exemplar av verk åt synskadade eller hörselskadade.

Ersättningen skall vara två öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna, dock högst sex kronor för varje anordning. Endast organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och närstående rättighetshavare på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen skall rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkaren skall anmäla sig hos en sådan organisation som avses i tredje stycket. Näringsidkaren skall på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen skall framgå antalet anordningar enligt andra stycket.

45 §¹

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk får inte utan hans samtycke

1. tas upp på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges, eller
2. sändas ut i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ett framförande som har tagits upp på en anordning som avses i första stycket 1 får inte utan konstnärens samtycke föras över från en sådan anordning till en annan eller göras tillgängligt för allmänheten förrän

¹ Senaste lydelse 1997:309.

femtio år har förflutit efter det år då framförandet skedde eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 3, 6–9, 11–13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 f, 27–29, 39 § första meningen samt 41 och 42 §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §²

En grammofonskiva, en film eller en annan anordning på vilken ljud eller rörliga bilder har tagits upp får inte utan framställarens samtycke eftergöras eller göras tillgänglig för allmänheten förrän femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes. Som eftergörande anses även att upptagningen förs över från en sådan anordning till en annan.

Bestämmelserna i 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 25–26 b och 26 e §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 26 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Tredje stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

² Senaste lydelse 1995:1273.

60§³

Vad i denna lag är stadgat om upphovsrätt är tillämpligt på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,

2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,

4. här uppfört byggnadsverk,

5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j § tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,

2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,

3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,

4. här uppfört byggnadsverk,

5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

61 §⁴

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och på upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

³ Senaste lydelse 1995:1273.

⁴ Senaste lydelse 1997:790.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller
2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller
3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpning av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.
 2. De nya bestämmelserna tillämpas även på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1998-03-26

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt en lagrådsremiss den 12 mars 1998 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Ulrika Hansson.

Förslaget föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

I lagrådsremissen föreslås att upphovsmän och innehavare av vissa närstående rättigheter skall få ersättning för sådan kopiering för enskilt bruk som är tillåten enligt upphovsrättslagen. Ersättningen skall finansieras med avgifter på tillverkning och införsel av anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk (s.k. kassettersättning). Avgifterna skall betalas till organisationer som företräder ett flertal ersättningsberättigade rättighetshavare och fördelas av dem bland rättighetshavarna, oavsett medlemskap i organisationen.

Det framstår som riktigt och rimligt att i någon mån kompensera upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter för den i och för sig tillåtna privatkopieringen av deras skyddade verk. Förslaget tillgodoser i det hänseendet ett behov som länge gjort sig gällande.

Förslaget utgör en intressant nyskapelse i upphovsrättslagen, eftersom de oinspelade anordningarna ju inte i sig kan utgöra föremål för någon upphovsrätt. Förslaget har emellertid mönster i liknande konstruktioner i många andra EU-länder, bl.a. Danmark och Finland. Remissinstanserna har till allt övervägande del tillstyrkt konstruktionen eller lämnat den utan erinran, även om åtskilliga haft synpunkter på enskildheter och upphovsmännens organisationer allmänt har ansett de föreslagna ersättningsbeloppen för låga.

Det torde till stor del vara privatkopieringen som skapar en marknad för en mer allmän införsel av oinspelade ljudband, videokassetter och liknande anordningar. Det framstår då också som följdriktigt att denna marknad får finansiera ersättningen till rättighetshavarna. Mot den bakgrunden har Lagrådet inte något att erinra mot att kassettersättningen konstrueras som en civilrättslig fordran och inordnas i upphovsrättslagen.

Frågan huruvida internationella fördrag förpliktar Sverige att tillgodose andra länders upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter i

vidare mån än som nu sker är svårbedömd. Det är önskvärt att en samlad internationell lösning av detta problem, grundad på ömsesidighet, kommer till stånd. Flera andra länder synes ha bedömt frågan på samma sätt som regeringen nu gör. Lagrådet finner det godtagbart att kretsen av ersättningsberättigade f.n. inte vidgas utöver EES-staternas medborgare.

Mot den tekniska utformningen av förslaget har Lagrådet inte några erinringar.

Lagrådet kan visserligen förutse vissa tillämpningsproblem, framför allt när det gäller organisationernas fördelning av ersättningen till enskilda rättighetshavare. Å andra sidan har organisationerna sedan länge erfarenhet av att hantera liknande ersättningsanordningar, varför det får antas att problemen kommer att lösas i den praktiska tillämpningen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 april 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing

Föredragande: statsrådet Freivalds

Regeringen beslutar proposition 1997/98:000 Kassettersättning.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upp- häver eller upprepar ett normgivnings- bemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG- regler
--------------------	--	--

Lag om ändring i lagen
(1960:729) om
upphovsrätt till litterära
och konstnärliga verk